

SEKTORN FÖR SOCIAL SYSSELSÄTTNING

– TJÄNSTER FÖR JÄMLIKHET I SYSSELSÄTTNINGEN

*Anne Välimaa, Pasi Ylipaavalniemi,
Suvi Pikkusaari, Markku Hassinen*

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry och VATES-stiftelsen

Publikationen har utarbetats med finansiering av undervisnings- och kulturministeriet (TPY) och RAY (VATES-stiftelsen)

Denna bok har översatts till svenska och publicerats inom ESF-projektet ULA - Ungdom/Lärande/Arbete. Projektet finansieras av Närings- trafik- och miljöcentralen med medel från Europeiska Socialfonden samt Svenska Kulturfonden och Svenska Folkskolans Vänner.

© Valtakunnallinen työpajayhdistys ry, VATES-stiftelsen och författarna

Översättning: Eva Berg, LingArt
Pärm: Dana Rautelin
Ombrytning: Dennis Norrgård, Artel
ISBN 978-952-67587-3-2
Helsingfors 2012

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Innehållsförteckning

Förord	4
Sektorn för social sysselsättning	5
Sektorn för social sysselsättning - historia	8
Segregation 1970–1989	8
Uppvaknande 1990–1995	9
Integration 1996 -	10
Framtidsutsikter	12
Kunder och klienter	15
Användarklienter inom sysselsättnings- och arbetsorienteringstjänster	15
Kunder som köper sysselsättnings- och arbetsorienteringstjänster	15
Kunder som köper produkter	16
Arbetsgivare som sysselsätter användarklienter	16
Servicestrukturer	17
Tjänster från många instanser	17
Produktion och finansiering av tjänster	19
Tjänster	22
Tjänster som förbereder för sysselsättning	24
Tjänster som främjar sysselsättning och tjänster som stöder rehabilitering till arbete	25
Sysselsättning genom anställning och stödtjänster för att klienter ska hålla sig kvar i arbetslivet	30
Övriga stödåtgärder för personer i svag ställning på arbetsmarknaden	31
Källor	33

Förord

Hösten 2004 beslutade VATES-stiftelsen (VATES) och Valtakunnallinen työpajayhdistys ry – Nationella verkstadsföreningen rf (TPY) att som en del av den påbörjade samarbetsprocessen definiera de centrala begreppen inom social sysselsättning. Behovet av förtydligade begrepp var stort. Som resultat av den gemensamma definitionsprocessen publicerade VATES och TPY, som bedriver utvecklings- och påverkningsarbete inom området, publikationen Sosiaalisen työllistämisen toimialan käsitteet år 2005. Publikationen fick ett gott mottagande och dess innehåll ansågs bidra till att förtydliga de begrepp som används inom området. Av dem som svarade på en utvärderingsenkät som genomfördes i början av 2007 uppgav 68 procent att publikationen som helhet var utmärkt eller bra.

Sektorn för social sysselsättning - tjänster för jämlikhet i sysselsättningen är en fortsättning på det tidigare utförda arbetet. Efter utgivningen av den första publikationen har helt nya verksamhetsformer och begrepp uppkommit, vissa begrepp har förändrats till sitt innehåll och några begrepp används inte längre. Förändringar har skett i samband med förändrad lagstiftning och myndighetsverksamhet och i takt med att sektorn utvecklas. Förutom att uppdatera och definiera olika begrepp ville vi också belysa sektorn för social sysselsättning: vad handlar det om och hur har vi hamnat i den här situationen? Publikationen är främst riktad till arbetstagare inom området och representanter för olika intressentgrupper. Publikationen har utarbetats med finansiering av undervisnings- och kulturministeriet (TPY) och Penningautomatföreningen RAY (VATES).

En arbetsgrupp har ansvarat för bearbetningen av publikationen, som är det slutliga resultatet av en lång process. Anne Välimaa (TPY) bar huvudansvaret för publikationsprojektet och ansvarade för samordningen av helheten och koordineringen av arbetet. Till arbetsgruppen som svarade för den slutliga utformningen av publikationen hörde även Pasi Ylipaavalniemi (VATES), Suvi Pikkusaari (VATES) och Markku Hassinen (TPY). Som stöd i arbetet fungerade därtill en grupp utomstående experter, i vilken ingick Marika Ahlstén från Förbundet Utvecklingsstörning, Sampo Järvelä från Silta-Valmennusyhdistys ry, Tuomas Leinonen från Kumppaniksi ry och Arto Mononen från Honkalampi-stiftelsen. Arbetsgruppen vill rikta ett stort tack till alla dessa medarbetare, för aktivt deltagande och idérika kommentarer!

Vi hoppas att resultatet av vårt arbete ska vara till nytta och klargöra verksamheten i vårt arbetsfält.

Helsingfors, januari 2012

Anne Välimaa
Pasi Ylipaavalniemi
Suvi Pikkusaari
Markku Hassinen

Sektorn för social sysselsättning

Sektorn för social sysselsättning erbjuder personer som är i svag ställning på arbetsmarknaden högklassiga sysselsättnings-, utbildnings-, rehabiliterings- och arbetsorienteringsstjänster som ingår i eller kompletterar basservicen och därtill arbets- och verksamhetsplatser som stöder övergången till utbildning och anställning. Arbetet utförs i olika enheter, företag och projekt, och förenas av verksamhetens gemensamma syfte. Aktörerna har inte en enhetlig verksamhetsmodell, utan tjänsterna byggs upp utgående från lokala behov, traditioner och arbets sätt. De olika enheterna i sektorn för social sysselsättning är centrala aktörer på övergångsarbetsmarknaden.

Sektorn för social sysselsättning har som mål att genom professionellt och branschövergripande samarbete stärka sysselsättningsmöjligheterna för personer som är i svag ställning på arbetsmarknaden och att sysselsätta dem.

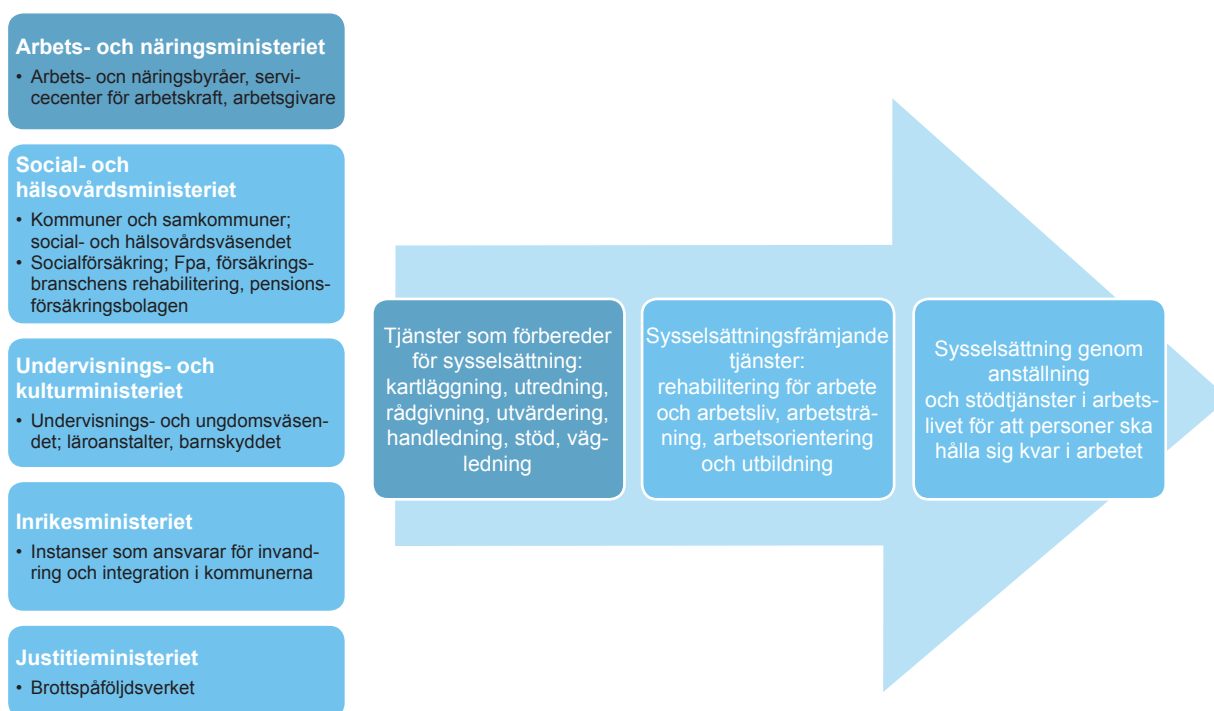
Syftet med sektorn för social sysselsättning och värdegrunden för de tjänster som genomförs utgår från de universella mänskliga rättigheterna och Finlands grundlag. Gemensamma och centrala värden i sektorn för social sysselsättning är delaktighet, likvärdighet, individualitet och ansvarsfullhet. Dessa värden kan betraktas både som faktorer som styr målen för verksamheten i sektorn för social sysselsättning och som bakgrundstankar som påverkar verksamheten i de tjänster som genomförs. Det finns emellertid inga egentliga skriftliga och enhetliga etiska föreskrifter om värdegrunden för verksamheten inom sektorn.

Sektorn för social sysselsättning verkar genom sin existens och målinriktade verksamhet för att öka integrationen och möjligheterna att delta. Med hjälp av tjänsterna som stöder tillträdet till arbetslivet främjar sektorn en jämlik integration i arbetslivet: alla har rätt till arbete och att skaffa sin utkomst genom fritt valt arbete. Tjänsterna ordnas flexibelt och individuellt, genom att man beaktar deltagarnas mål och verksamhetens möjligheter. Respektfullt bemötande, mänsklig interaktion och ömsesidig högaktning stöder den förtroendefulla relation som är av stor betydelse för ett framgångsrikt arbete. Klienterna deltar som jämbördiga aktörer i planering, genomförande och utvärdering av serviceprocessen.

Hög kvalitet och yrkesmässighet i tjänsterna inom sektorn för social sysselsättning uppnås genom att verksamheten är målinriktad och målenlig och alla parter deltar i samarbetet gällande verksamheten. Genom samverkande arbetsmetoder och gemensamma tillvägagångssätt är alla aktörer i sektorns olika tjänster samarbetsparter som arbetar för att uppnå målen.

Sektorn för social sysselsättning verkar inom flera olika sektors förvaltningsområden. Många av tjänsterna i sektorn hör till arbets- och näringsministeriets eller social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområden, men därtill produceras inom sektorn tjänster eller idkas samarbete med åtminstone undervisnings- och kulturministeriet som ansvarar för ungdoms- och utbildningsärenden, inrikesministeriet som ansvarar för invandrarärenden och justitieministeriet som ansvarar för brottspåföljdsärenden. Branschövergripande samarbete och partnerskap som korsar de traditionella organisationsgränserna är utmärkande för verksamheten i sektorn för social sysselsättning och en förutsättning för dess framgång.

Mångsidigheten och branschmångfalden i sektorn för social sysselsättning, dess organisationer och dess olika typer av tjänster försvårar insamlingen och hanteringen av material som berör sektorn. Av den anledningen finns för närvarande inte enhetlig och täckande statistik och forskningsdata gällande antal enheter, resurser och tjänster i sektorn för social sysselsättning. Man kan emellertid uppskatta att det i sektorn för social sysselsättning finns cirka 500 enheter och över 10 000 dagliga klienter.

Stödande av sysselsättning för personer i svag ställning på arbetsmarknaden inom sektorn för social sysselsättning.

Övergångsarbetsmarknaden

Övergångsarbetsmarknaden som begrepp har inte en etablerad innebörd som godkänns av alla dem som använder begreppet, men det fungerar ändå som en benämning för de tjänster som erbjuds vissa klientgrupper och för aktörerna inom området. Övergångsarbetsmarknaden kan indelas i aktiv arbetskraftspolitik och aktiva socialpolitiska tjänster. Syftet med aktiv arbetskraftspolitik är att ”förbättra yrkesskicklighet, kompetens och ställning på arbetsmarknaden” för att underlätta steget ut på den öppna arbetsmarknaden. Med hjälp av aktiv socialpolitik upprätthålls eller förbättras personernas funktionsförmåga och vardagshantering, för att en övergång till arbete ska vara möjlig. För de aktiva arbetskraftspolitiska åtgärderna ansvarar arbets- och näringsministeriet (ANM) och för den aktiva socialpolitiken ansvarar social- och hälsovårdsministeriet (SHM).¹

Enligt arbets- och näringsministeriet erbjuds på övergångsarbetsmarknaden ”tjänster som gör det lättare för personer att få ett jobb och att klara sig i arbetet” och arbetsmöjligheter för personer som ”av olika orsaker har svårt att få arbete på den öppna arbetsmarknaden” utan finansiellt stöd från samhället.² Med övergångsarbetsmarknad avses tidsbundna arbetsmöjligheter för arbetslösa personer, antingen genom lönesubventionerat arbete eller som arbetsmarknadsåtgärd utan anställningsförhållande. Det skulle inte finnas arbete på övergångsarbetsmarknaden utan finansiellt stöd från samhället. Som motvikt till det finansiella stödet från samhället ska till arbetstagaren eller den som tar del av en arbetsmarknadsåtgärd erbjudas mera arbetshandledning och stöd än på den normala arbetsmarknaden. Med den normala arbetsmarknaden avses på ANM arbetsplatser som finns till utan stöd från samhället och där lönesubventionen fungerar som rekryteringsstöd och endast täcker en del av lönekostnaderna.³

1 www.tem.fi

2 www.tem.fi

3 Ilmonen ym. 2011

Övergångsarbetsmarknaden kan fungera som övergångsarbetsplats till den öppna arbetsmarknaden, varvid man med hjälp av det erbjudna arbetet kan skaffa det kunnande som behövs på den öppna arbetsmarknaden.

På övergångsarbetsmarknaden kan man erbjuda rehabilitering på arbetsmarknaden, varvid klienterna är arbetssökande som riskerar att hamna utanför arbetsmarknaden och behöver mera socialt stöd, handledning och stöd i arbetet än genomsnittet. Övergångsarbetsmarknaden kan också fungera som långvarig erbjudare av subventionerat arbete, om klienten inte har förutsättningar att placera sig på den öppna arbetsmarknaden.⁴

Sektorn för social sysselsättning - historia

Sektorn för social sysselsättning har en historia som till stor del grundar sig på finländsk uppfattning om och värdering av arbete och utförandet av arbete. Arbetet har genom tiderna ansetts utgöra en byggsten för identiteten och vara rehabiliterande till sin natur. Aktivitet och funktionalitet, som är centrala principer inom området även idag, har varit viktiga under hela historiens gång.

Som en analogi till social sysselsättning kan man se de tidiga arbetskraftspolitiska nödgärder som genomfördes i Finland redan i slutet av 1800-talet och på 1900-talet i samband med de kraftiga ekonomiska kriserna. Kommunerna ordnade nödhjälpsarbete ända fram till mitten av 1960-talet. På 1970-talet började man betala ut ersättning för arbetslöshet, och de stora arbetsplatserna för nödhjälpsarbete upphörde.

Det produktionsinriktade skyddade arbetet anses ha fått sin början genast efter kriget. År 1946 stiftades lagen om invalidvård, vars syfte var att stöda och sysselsätta främst personer som hade invalidiserats under kriget. Utgående från lagen började man stöda företag som använde invalidiserad arbetskraft och i slutet av 1940-talet grundade Invalidförbundet stensliperiet Invalidien Kivihimo och arbetscentret Invalidien työhuone. I lagen om invalidvård av år 1946 definierades tjänster för handikappade bland annat som arbetsförmedling och stöd av självständigt arbete. Senare metoder var arbetsprövning, arbetskliniker och stödåtgärder för specialsysselsättning.

Separerad från invaliderna utvecklades en annan grupp för personer i arbetsför ålder med nedsatt arbetsförmåga, i vilken funktionsnedsättningen framträdde i form av socialt avvikande beteende. I gruppen ingick till en början ”fallandesjuka, sinnessjuka och efterblivna”. Indelningen av personer med funktionsnedsättning gjordes inte utgående från skadans svårighetsgrad eller arbetsförmågan, utan utgående från olika slags föreställningar. Samhällsdugliga individer med funktionsnedsättning, dvs. invalider, ville man hjälpa tillbaka till funktionerna i det normala samhället, medan de som var “efterblivna” eller “sinnessjuka” skulle styras utanför samhället. Behandlingen av personer som ansågs höra till den andra gruppen karakteriserades under en lång tid av bland annat sterilisering och isolering på anstalt. Byggandet av anstalter för sinnessjuka tog fart på 1950-talet i och med sinnessjuklagen (1952) och för efterblivna på 1960-talet i och med lagen om psykiskt efterblivna.⁵

Ett förstadium till skyddat arbete anses ha varit den arbetsverksamhet vid socialvårdsanstalter och sjukhus, i vilken patienter deltog i mån av ork och kraft. Typisk verksamhet var till exempel arbetsuppgifter på lantbruk som låg i anslutning till anstalterna. Innan bestämmelserna om skyddat arbete trädde i kraft utfördes arbetsverksamhet allmänt på institutioner för äldreomsorg, psykiatriska sjukhus och i fängelser. Syftet med att grunda center för skyddat arbete var att utnyttja invalidernas partiella arbetsförmåga, till förmån för såväl invaliderna själva som samhället. Centren för skyddat arbete var industrianläggningar, vars syfte var att skydda invalidernas arbetsinsats för konkurrens från andra arbetstagare och andra industrianläggningar. I mitten av 1960-talet presenterades i den sk. rehabiliteringskommittén en justering av lagen om skyddat arbete, och lagen trädde i kraft år 1970.⁶

Segregation 1970–1989

I lagstiftningen om skyddat arbete fastställdes till en början en provotid på fem år, under vilken målet var att samla erfarenhet av verksamheten. En kommitté fastställde rehabiliteringen som en åtgärd, genom vilken man försökte hjälpa handikappade, sjuka eller personer som på annat sätt avvek från det normala att få förvärvsarbete, självständig utkomst och även i övrigt så normala levnadsförhållanden som möjligt. Till en början var

5 Vuorela 2010

6 Kehitysvammahuollon tietopankki

centren för skyddat arbete små och upprätthölls huvudsakligen av organisationer. Så småningom utvidgades verksamheten, då man möjliggjorde för kommunerna att upprätthålla center för skyddat arbete.⁷

Åren 1970 och 1973 gjordes rekommendationsenliga ändringar i lagen om invalidvård gällande inledandet av programmet för arbetscenter. År 1979 trädde en lag i kraft, enligt vilken i första skedet organisationer och stiftelser fick möjlighet till statliga lån med låg ränta och bidrag för att grunda arbetscenter. Senare tillämpades finansieringsfördelarna även för kommuner och samkommuner. För det skyddade arbetets del utgjorde 1980-talet ett skede av expansion. Antalet arbetscenter steg i slutet av 1980-talet som mest till cirka 250. Främst kommunala och samkommunernas (tidigare kommunalförbundens) produktiva arbetscenter och enheter för arbetsverksamhet enligt invalidvårdslagen fanns det gott om redan på 1970-talet, och antalet ökade kraftigt under 70- och 80-talen.⁸ Enheterna grundades som skyddade arbetsplatser för "permanent" sysselsättning av invalider och personer med utvecklingsstörning.

På 1980-talet fanns det privat verksamhet endast i liten utsträckning inom sektorn för social sysselsättning och utbudet av sysselsättningstjänster var begränsat. För olika grupper i svag ställning på arbetsmarknaden, som till exempel rehabiliteringsklienter inom mentalvården och unga, fanns det inga egentliga enheter som erbjöd tjänster. Personer med funktionsnedsättning handledes inte för inträde på den öppna arbetsmarknaden, trots att 1980-talet var en epok för i det närmaste full sysselsättning. Det att specialenheter grundades stödde den allmänt rådande uppfattningen att den öppna arbetsmarknaden inte var rätt plats för personer med funktionsnedsättning eller partiell arbetsförmåga.

Den efterkrigstida indelningen av personer med funktionsnedsättning i invalider och icke-invalider utgjorde grunden för den senare utvecklingen. Till exempel handikappservicelagen som stiftades i slutet av 1980-talet har inte i verkligheten berört de grupper som hamnade i den sk. andra invalidgruppen. Tjänsterna för de här grupperna har också varit koncentrerade till olika anstalter och tjänster som är riktade separat till dessa grupper. Man har försökt hålla personer med funktionsnedsättning och/eller partiell arbetsförmåga inom ramen för socialskyddet, och det har varit svårt för dem att delta i till exempel lönearbete.⁹

De första ungdomsverkstäderna i Finland grundades år 1983, för att avhjälpa problemen bland ungdomar som saknade studieplats och var arbetslösa. Från statsförvaltningens håll tillsattes år 1987 en arbetsgrupp som skulle se över verkstadsverksamheten. Redan då framkom i diskussionerna teman som är välbekanta i dagens verksamhet, dvs. att hamna utanför studier, avbryta yrkesutbildning och olika problem med anknytning till livshandling. I samband med ändringen i sysselsättningslagen år 1987 ålades kommunerna att ordna arbete åt unga. För att påskynda utvecklingen utarbetades författning nr 275/1987, enligt vilken kommunerna entydigt ålades att ordna arbets- och praktikplatser för unga i kommunernas förvaltningsgrenar. Verkstäderna fungerade då som en fast del av kommunernas förvaltning och administrerades i allmänhet av kommunens ungdomsnämnd. Författningen kan anses vara en föregångare till samhällsgarantin för unga.

Uppvaknande 1990–1995

Verkstadsverksamheten utvidgades snabbt från och med lågkonjunkturen i början av 1990-talet, då antalet arbetslösa steg till närmare 200 000. Med hjälp av verksamheten försökte man stävja den växande ungdomsarbetslösheten, men i samband med lågkonjunkturen kom också vuxna arbetslösa till verkstäderna, varvid åldersstrukturen för verkstädernas klienter utvidgades till att täcka alla åldrar.

Verksamhetsmodellen för stödd sysselsättning kom till Finland från USA i början av 1990-talet. Man började prata om ett sk. paradigm för stöd, enligt vilket man inte betonar de begränsningar som en funktionsnedsättning medför, utan genom stödåtgärder och anpassning av omgivningen arbetar för att säkerställa ett jämlikt deltagande

7 ks. muun muassa www.wikipedia.fi suoajat

8 www.vates.fi

9 Vuorela 2010

i samhället. De första försöken med hur modellen fungerar som stöd vid sysselsättning på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning genomfördes i pilotprojekt (STEPS och E.C.H.O) på 1990-talet.¹⁰

Sektorn för social sysselsättning har existerat i årtionden i olika verksamhetsformer, men begreppet började användas i större utsträckning först efter 1995, då Finland anslöt sig som medlem i EU. Europeiska socialfondens (ESF) projektfinansiering skapade nya aktörer på fältet, och vid samma tid funderade man på förhållandet mellan olika myndighetsaktörers sysselsättningsverksamhet och den öppna arbetsmarknaden. Utvecklingen märktes också på så vis att det uppkom nya typer av enheter och projektverksamhet för att genomföra och utveckla tjänsterna för olika klientgrupper. Kommunerna tog i bruk de möjligheter som ESF-finansieringen gav, och utvecklade sin egen sysselsättningsverksamhet kraftigt från och med mitten av 1990-talet.

Tjänster i form av funktionell rehabilitering, vilka riktades till rehabiliteringsklienter inom mentalvården, utvecklades från början av 1990-talet till separata enheter för arbetsverksamhet. I bakgrunden låg det ökande antalet rehabiliteringsklienter inom mentalvården och strävan efter att rehabilitera personer med mentala problem för en återgång till arbetslivet. En ny verksamhetsform av stor betydelse var klubbhusverksamhet för rehabiliteringsklienter inom mentalvården, vilken förutom att fungera som kamratstöd hade det klara målet att återintegrera människor i arbetslivet. De första klubbhusen för rehabiliteringsklienter inom mentalvården grundades år 1995, delvis med ESF-finansiering, men även Penningautomatföreningen (RAY) deltog i finansieringen av verksamheten.

Integration 1996 -

Lagen om ändring av lagen om arbetsmarknadsstöd trädde i kraft år 1996, varefter arbete och praktik som grundar sig på annat än lön har haft en viktig roll såväl på den öppna arbetsmarknaden som i enheter för social sysselsättning.

De första centren med olika typer av sysselsättningstjänster grundades i slutet av 1990-talet. Syftet var att genom en ny organisering av verksamheten utöka möjligheterna för arbetslösa personer och övriga klientgrupper inom social sysselsättning att få de olika tjänsterna. Syftet med att grunda center med olika typer av tjänster var å ena sidan att utveckla och utvidga kommunernas sysselsättningsverksamhet och å andra sidan att förbättra möjligheterna för personer med partiell arbetsförmåga att placera sig i arbetslivet. Ytterligare ett syfte var att utveckla beställare-producent-modellen för tjänster inom social sysselsättning.

I samband med förnyelserna av grundlagen i början av 2000-talet stärkte Europeiska Unionens jämlikhets- och likabehandlingspolitik och diskrimineringsförbud rättigheterna på arbetsmarknaden även för personer med funktionsnedsättning. Uppfattningen att alla har rätt att delta i arbetslivet enligt egen förmåga och vilja stärktes. Målet blev att personer med funktionsnedsättning eller partiell arbetsförmåga så fullständigt som möjligt ska integreras som fullvärdiga medlemmar i samhället. Den här utvecklingen stöds av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vilken undertecknades av Finland den 30 mars 2007. Det förändrade tänkesättet påverkade även sektorn för social sysselsättning genom att metoder och tjänster som riktades till den öppna arbetsmarknaden utvecklades och började tas i bruk.

Projektverksamhetens roll stärktes vid ingången av 2000-talet, då social sysselsättning och tjänsterna inom sektorn utvecklades. Utbudet av sysselsättningstjänster ökade speciellt beträffande tjänster som omfattar handledning och lotsning till den öppna arbetsmarknaden. Samtidigt skapades allt flera tjänster med allt större inriktning på speciella målgrupper. Nya tjänster var till exempel arbete med stöd, rehabiliterande arbetsverksamhet, arbetssträning för rehabiliteringsklienter inom mentalvården, arbetsprövning, utvärdering av arbetsprestation och olika utbildningar som erbjuder träning och handledning. I samband med de nya tjänsterna stärktes Fpa:s och arbets- och näringsförvaltningens roll som nya köpare av tjänsterna.

I takt med utvecklingen av sektorn för social sysselsättning har målet utvecklats till sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden. Arbete av varaktigt slag i området för social sysselsättning ses som ett tillfälligt alternativ. Man vill att alla ska ha rätt till arbete eller möjlighet att delta i målinriktad verksamhet som genomförs med hjälp av arbete. Man arbetar för att nå målet med hjälp av skraddarsydd arbetsorienteringss- och sysselsättningsstigar, utbildningar och arbetsträning. I takt med att övergångsarbetsmarknaden utvecklas har man försökt skapa modeller för förmedling mellan arbetsplatser på öppna arbetsmarknaden och inom social sysselsättning, men fortfarande utgör arbetsplatsen på övergångsarbetsmarknaden för många personer en i det närmaste permanent lösning.

År 2001 trädde lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001) i kraft, vilket har inverkat avsevärt på utvecklingen av sektorn för social sysselsättning. Kommunerna ska enligt lagen ordna arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte för långvarigt arbetslösa klienter som får arbetsmarknadsstöd eller utkomststöd.

Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte har som mål att förbättra långvarigt arbetslösa personers sysselsättningsmöjligheter och livshandling.¹¹ I många kommuner ordnas arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte i samarbete med organisationer och andra aktörer inom social sysselsättning.

Inom arbets- och näringsförvaltningen har man koncentrerat tjänsterna för de personer som är svårast att sysselsätta till servicecentren för arbetskraften, vilka är arbets- och näringsförvaltningens, kommunernas och Fpa:s gemensamma servicekontor. Servicecentren för arbetskraften grundades från och med den 1 januari 2004 efter försök med samservicekontor. Det ökade antalet servicecenter och etableringen av verksamheten har gjort sitt till för att öka antalet serviceproducenter inom privata och tredje sektorn som producerar sysselsättnings-tjänster. Servicecentren för arbetskraften har även i övrigt förbättrat arbets- och näringsförvaltningens serviceutbud för personer i svag ställning på arbetsmarknaden, eftersom sakkunskap i anslutning till sysselsättning av den här målgruppen har sammanställts regionalt och lokalt till en enda plats.

De första sociala företagen grundades i Finland efter att den nya lagen trädde i kraft den 1 januari 2004. Motivet för lagberedningen var att minska den strukturella arbetslösheten, förbättra sysselsättningen av personer med funktionsnedsättningar och förena dessa mål i ekonomiskt lönsam företagsverksamhet. För de sociala företagen grundades ett register som upprätthålls av arbetsministeriet, i vilket företagen registrerade sig. Villkoret var att minst 30 procent av företagets arbetskraft utgjordes av personer med funktionsnedsättning. Finansieringsmodellerna i de sociala företagen var huvudsakligen likadana som i andra företag, men sociala företag hade därtill möjlighet att anhålla om arbetskraftspolitiskt projektstöd. Lagen om sociala företag förnyades den 1 maj 2007, närmast beträffande riktlinjer för användningen av lönesubvention och möjligheten att få lönesubvention även för lönekostnader för anställningsförhållanden som gäller tills vidare. De sociala företagens betydelse som sysselsättare av personer med funktionsnedsättning har varit mindre än önskat. I oktober 2011 uppgick antalet registrerade sociala företag till 160.

Kommunernas roll och ansvar som producenter av sysselsättningstjänster har stärkts bland annat genom revideringen av arbetsmarknadsstödet som trädde i kraft den 1 januari 2006. Andelen privat serviceproduktion ökar kontinuerligt. Det här betyder närmast ökad verksamhet inom föreningar och stiftelser, men i allt högre grad även helt privat verksamhet. Kommunerna står fortfarande ofta bakom den privata verksamheten, till exempel som en stiftelses bakgrundssamfund eller ägare av det sociala företaget.

Samtidigt har man utvecklat olika tillvägagångssätt för att sysselsätta långtidsarbetslösa personer. Social- och hälsovårdsministeriet har sedan 2009 finansierat ett försök med arbetsbanker. Syftet är att utveckla en modell för sysselsättning av långtidsarbetslösa i företag, med hjälp av uthyrning av arbetskraft. Också många kommuner har deltagit aktivt i utvecklingen av nya metoder för sysselsättning av långtidsarbetslösa. Kända i offentligheten är bland andra modellerna i Paltamo och Kinnula, enligt vilka kommunerna aktivt strävar efter att sysselsätta alla arbetslösa personer.

Tredje sektorns sysselsättningsåtgärder har haft motgångar i samband med den nya lagen om arbetskraftsservice som trädde i kraft våren 2010. Enligt den nya lagen ansluter sig Finland till EU:s allmänna tolkning av de minimis-regeln, vilken begränsar beloppet på offentligt stöd till tredje sektorn till 200 000 euro under en verksamhetsperiod på tre år. Genom förfarande enligt gruppundantagsförordningen möjliggörs sysselsättning av personer med partiell arbetsförmåga liksom tidigare, men övrig sysselsättning med lönesubvention tolkas som verksamhet som snedvrider konkurrensen. Riktlinjerna för arbetsmarknadsstöd i anslutning till lagen om arbetskraftsservice försvårar också den "traditionella" verksamheten inom social sysselsättning.

Framtidsutsikter

En av trenderna för tillfället på fältet för social sysselsättning är en tilltagande diskussion om uppbyggandet av en modell för samhällliga företag. Begreppet och verksamhetsprinciperna för samhällligt företagande är väldigt nya i Finland, och modeller har hämtats speciellt från företagsmodeller i Stor-Britannien. I samhällliga företag strävar man efter att lösa samhällliga problem med hjälp av affärsverksamhet, och den genererade vinsten styrs till förbättring och utvidgning av verksamheten.¹²

Beställare-producent-modellen har blivit allmännare inom social sysselsättning och den här utvecklingen har påskyndats av anskaffningslagen som trädde i kraft sommaren 2010. Aktörerna inom social sysselsättning måste allt oftare produktifiera sina tjänster, delta i konkurrensutsättning av tjänster och i högre grad producera tjänster enligt marknadsvillkoren. Kommunerna tänker allt mera på sina strategier vid anskaffning av tjänster, och den traditionella bidragsformade finansieringen av organisationer och aktörer torde minska då köp av tjänster vinner terräng inom sektorn. Konkurrensutsättningen har för sin del påskyndat utvecklingen av innehållet i och kvaliteten på tjänsterna, men även krävt ett nytt slags kunnande inom organisationerna vad gäller lagstiftningen om anskaffning och konkurrensutsättning. Man har även diskuterat kriterierna för anskaffningarna och speciellt möjligheten att inkludera så kallade sociala kriterier. Med sociala kriterier kan man vid anskaffningarna även värdesätta till exempel den sysselsättande inverkan som genomförandet av anskaffningarna har.¹³

Arbetsfördelningen mellan arbets- och näringsförvaltningen och kommunerna genomgår en förnyelse. I fortsättningen sköter arbets- och näringsbyråerna endast tjänster för personer som övergår till arbetsmarknaden genom arbetsförvaltningens normala tjänster. Ordandet av tjänster för klienter inom social sysselsättning överförs allt mera till kommunerna. Ärendet har redan tagits med principiellt i regeringsprogrammet för Katainens regering, enligt vilket tjänsterna för personer som varit arbetslösa i mera än ett år i högre grad än tidigare övergår till kommunernas ansvarsområde. Det här innebär att sektorn för social sysselsättning i framtiden har en ännu större roll och betydelse som serviceproducent.

Allmänt taget håller tyngdpunkten för arbetskraftspolitiken i sin helhet på att förflyttas mot den öppna arbetsmarknaden. Det här märks även i den förnyade lagen om offentlig arbetskraftsservice som trädde i kraft år 2010, där speciellt villkor och tyngdpunkter för beviljande av lönesubvention har ändrats. Man har önskat förflytta lönesubventionen allt mera från tredje sektorn och kommunerna till företagets användning och lönesubventionen håller på att förändras till ett personligt stöd för den arbetssökande, vilket kompenserar den arbetssökandes försvagade ställning på arbetsmarknaden.¹⁴ Enligt ANM:s riktlinjer är villkoret för att få lönesubvention i tredje sektorn i fortsättningen en allt effektivare handledning och utbildning av klienterna i att söka arbete på den öppna arbetsmarknaden.¹⁵

Inom fältet för och bland aktörerna inom social sysselsättning har man börjat utveckla tjänster i anslutning till de nya arbetskraftspolitiska riktlinjerna och i framtiden får överföringen av klienter till den öppna arbets-

12 www.syy.fi

13 Kujanpää 2010

14 Valtioneuvoston kanslia 2011

15 TEM 2011

marknaden en allt viktigare roll. Den nya arbetskraftspolitiska linjen avspeglas även i prognoserna för utvecklingen av mängden arbetskraft i Finland. Det ökade antalet pensioneringar efter år 2020 kommer att medföra brist på arbetskraft inom vissa näringsgrenar. Aktörerna inom social sysselsättning har i framtiden en växande uppgift i form av utbildning av arbetskraft till den öppna arbetsmarknaden. Träningen kommer allt mera att ske i samarbete med företag på den öppna arbetsmarknaden och läroanstalter. I fortsättningen kommer klienternas övergång till den öppna arbetsmarknaden att stödjas genom identifiering av klienternas kunnande, utveckling av enheter för social sysselsättning som inlärningsmiljöer och uppbyggande av flexibla utbildningsstigar. Även samarbetet med olika arbetsgivar- och företagargorganisationer blir framträdande i samband med utvecklingen av området för social sysselsättning.

Bransch- och sektorövergripande samarbete och flexibla övergångar mellan olika tjänster är viktiga utvecklingsobjekt såväl inom fältet för social sysselsättning som i olika förvaltningssektorer. Sektorn för social sysselsättning har traditionellt verkat över sektorgränserna och fyllt ut eventuella tomrum mellan sektorerna, men nu håller man på att styra även samhällets övriga strukturer i samma riktning.

EU:s strukturfondsperiod 2007–2013 har betonat utvecklingen av verksamheten på övergångsarbetsmarknaden. Utvecklingsarbete har gjorts inom både statsförvaltningen och sektorn för social sysselsättning. Aktörerna i sektorn för social sysselsättning är viktiga aktörer på övergångsarbetsmarknaden. I den utredning av övergångsarbetsmarknaden¹⁶ som Asko Suikkanen har utarbetat uppmärksammas den statiska sysselsättningspolitiken i Finland. Suikkanen hänvisar till den europeiska diskussionen, där man genom begreppsförskjutning förändrar ”problemet med arbetslöshet” från att vara individens problem till att vara en utmaning för utvecklingen av arbetsmarknaden. Enligt Suikkanen karakteriseras den finländska diskussionen om övergångsarbetsmarknaden av individualisering av arbetslöshet och en kraftig problemcentrering. Ett mål för utvecklingen av övergångsarbetsmarknaden är att skapa ur klientens synvinkel flexibla möjligheter att röra sig mellan den öppna arbetsmarknaden och övergångsarbetsmarknaden. Framtidens övergångsarbetsmarknader kan erbjuda deltidsarbete på öppna arbetsmarknaden och samtidigt möjligheten att arbeta på arbetsplatser inom övergångsarbetsmarknaden. I diskussionen om utvecklingen av övergångsarbetsmarknaden har även framkommit ett eventuellt behov av en sk. lågproduktiv arbetsmarknad. På denna övergångsarbetsmarknad vore det möjligt att hitta stadigvarande arbetsplatser även för dem som inte kan sysselsättas på den sk. högproduktiva arbetsmarknaden.

SAMHÄLLET OCH INDIVIDEN

"HISTORIA" 1945–1969

- Samhällets industrialisering och utveckling
- Utvecklingen av socialskyddssystemet
- Personer med funktionsnedsättning huvudsakligen inte i arbete eller verksamhet utanför hemmet

SEGREGATION 1970–1989

- Bra sysselsättningssituation, speciellt under högkonjunkturen i slutet av 1980-talet
- Personer med funktionsnedsättning hör inte till öppna arbetsmarknaden, men kan arbeta i sysselsättningsenheter: utkomst från arbete i skyddad miljö

UPPVAKNANDE 1990–1995

- Lågkonjunktur, det "permanenta" arbetslöshetsproblemet uppstod, strukturell arbetslöshet
- EU-medlemskap 1995
- Personer med funktionsnedsättning har möjlighet att inträda på öppna arbetsmarknaden, skräddarsydda stödåtgärder

INTEGRATION 1996–2011, fortsätter...

- Alla har jämlik möjlighet till sysselsättning i vanlig arbetsgemenskap enligt förmåga
- Sektorövergripande samarbete (myndighetsarbete)
- Möjlighet att lämna invalidpensionen vilande (1999→)
- Revidering av arbetsmarknadsstödet (2006→)
- Servicecenter för arbetskraften (2004→)

1945–1969
"HISTORIA"

1970–1989
SEGREGATION

1990–1995
UPPVAKNANDE

1996–2011
INTEGRATION

- Lagen om invalidvård år 1946, för att stöda personer som invalidiserades under kriget
- Endast ett fåtal sysselsättningsenheter, närmast för personer med funktionsnedsättning och utvecklingsstörning
- Arbetsverksamhet även på sjukhus och institutioner
- Kan inte kallas sektor för social sysselsättning

- Sektorn uppstod på 1970-talet
- Skyddat arbete inskrevs i handikappservicelagen 1970, inledningsvis temporärt
- I sysselsättningsenheten nästan ingen verksamhet med inriktning på öppna arbetsmarknaden
- Närmast produktionsinriktade arbetscenter och arbetsverksamhetsenheter för personer med utvecklingsstörning
- Först organisationers, senare kommuners och samkommuners enheter
- Sysselsättningsenheten en permanent lösning (inte rehabiliterande och handledande verksamhet) erbjöd arbets- eller arbetsverksamhetsplats av permanent karaktär
- Antalet enheter ökade kraftigt under 1970- och 1980-talen
- Klienterna närmast personer med funktionsnedsättning eller utvecklingsstörning
- Fokus på produktionsmål, starkt ekonomisk betoning
- Nya målgrupper inom sektorn: arbetslösa unga
- Första verkstaden 1983

- Nya målgrupper inom sektorn, som t.ex. långtidsarbetslösa och rehabiliteringsklienter inom mentalvården
- Första arbetsverksamhetsenheterna inom mentalvården i början av 1990-talet
- Modell för arbete med stöd kom till Finland, första försöken
- Antalet verkstäder ökade
- Första klubbhuset för rehabiliteringsklienter inom mentalvården 1995
- ESF-projektfinansiering år 1995→
- Kritisk granskning av verksamhetens kostnader och resultat, bedömning av effekterna
- Nedläggning och sammanslagning av enheter/nya enheter

- Utvidgningen av målgrupperna fortsätter – "alla" grupper som är i svag ställning på arbetsmarknaden
- Ökat antal enheter och ökad volym
- Nya, allt mera specialinriktade tjänster
- Nya finansiärer av tjänsterna (arbets- och näringsförvaltningen, Fpa, projektfinansieringar)
- ESF-finansiering en betydande finansieringskälla
- Produktifiering av tjänsterna
- Beställare-producent-modellen allmänare, beställare-producent-rollerna differentieras
- Resultat/effektivitetskrav
- Enskild serviceproduktion vanligare, även helt privat verksamhet
- Sociala företag från och med 1.1.2004
- Center med olika typer av sysselsättnings-tjänster från och med slutet av 1990-talet
- Arbets- och näringsbyråerna från och med 1.1.2003 möjlighet att anskaffa arbetsträningstj

SEKTORN

Kunder och klienter

Kunderna och klienterna i sektorn för social sysselsättning kan indelas i användarklienter som använder sysselsättningstjänster, kunder som köper sysselsättningstjänster för användarklienter, kunder som köper produkter och annat än sysselsättningstjänster samt arbetsgivare som sysselsätter de klienter som tränas i enheterna inom sektorn.

Användarklienter inom sysselsättnings- och arbetsorienteringstjänster

Användarklienterna inom sysselsättningstjänsterna kallas beroende av tjänst för bl.a. deltagare, arbetstagare, (arbets-)praktikant och rehabiliteringsklient. Gemensamt för alla användarklienter är att de av någon anledning är i svag ställning på arbetsmarknaden. Med personer i svag ställning på arbetsmarknaden avses i allmänhet människor som har långvariga svårigheter att få arbete direkt eller med hjälp av grundläggande sysselsättningstjänster i en vanlig arbetsgemenskap med normala anställningsvillkor. Orsakerna till sysselsättningssvårigheterna kan vara t.ex. en diagnostiserad skada eller sjukdom, drogproblem, attityd- eller skuldproblem, svaga språkkunskaper, låg eller föråldrad utbildning eller brist på arbetserfarenhet. Personens arbets- och funktionsförmåga kan vara nedsatt, förutom av hälsoskäl även av sociala orsaker. Förmågan att utföra arbete benämns ofta arbets- och funktionsförmåga, eftersom personen mycket väl kan ha funktionsförmåga, trots att arbetsförmågan är nedsatt.¹⁷ En bakomliggande orsak till en svag ställning på arbetsmarknaden kan också vara något annat, som t.ex. brist på lämpliga arbetsplatser, arbetsgivarnas fördomar eller höga kunskaps- och utbildningskrav. Sysselsättningsproblemen är ofta summan av flera faktorer.

Många personer i svag ställning på arbetsmarknaden benämns i servicesystemet som handikappade (fi. vajaakuntoinen) eller partiellt arbetsföra (fi. osatyökykyinen). Speciellt handikappföreningarna har redan länge kritiserat begreppet vajaakuntoinen¹⁸, vilket används av arbets- och näringsförvaltningen och i lagen om offentlig arbetskraftsservice. Begreppet anses vara negativt och stämpla individen. Avsikten med begreppet partiell arbetsförmåga är att fokusera på personens befintliga arbetsförmåga, i stället för på den nedsatta funktionsförmågan och bristerna i arbetsförmågan. Begreppet beskriver den arbetsförmåga som personen har tillgång till i situationen, i arbetsuppgifterna och beroende av de stödformer som är tillgängliga. Vid bedömning av arbetsförmåga bör man således förutom den personliga funktionsförmågan beakta även arbetsuppgiften och arbetsmiljön. Att ta i bruk denna arbetsförmåga bör vara möjligt om personen så önskar. Alla personer med partiell arbetsförmåga, funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom behöver inte specialstöd för att få arbete.

Kunder som köper sysselsättnings- och arbetsorienteringstjänster

Inom sektorn för social sysselsättning köps sysselsättnings- och arbetsorienteringstjänster främst av Fpa, arbets- och näringsförvaltningen, kommuner och samkommuner, arbetspensionsanstalter, försäkringsbolag, läroanstalter och brottspåföljdsverket. Dessutom finansieras utvecklingen av tjänster för användarklienter till exempel av Europeiska socialfonden (ESF) och RAY i form av projektfinansiering.

Via Folkpensionsanstalten (Fpa) kommer klienterna bland annat för bedömning av arbetsförmåga, arbetsprövning eller arbetsträning för unga och rehabiliteringsklienter inom mentalvården. I ansvarsområdet för Fpa ingår yrkesinriktad rehabilitering för personer med stor funktionsnedsättning och kort arbetshistoria. Dessutom erbjuder Fpa medicinsk rehabilitering och rehabilitering enligt prövning. Yrkesinriktad rehabilitering köps förutom av Fpa även av arbetspensionsanstalterna, som ansvarar för rehabiliteringsklienter med längre arbetshis-

17 Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2011:5

18 Lag om offentlig arbetskraftsservice (1295/2002, 7 § 6 mom.): Handikappade är enskilda kunder vilkas möjligheter att få ett lämpligt arbete, att bevara sitt arbete eller att avancera i det har minskat betydligt på grund av en på behörigt sätt konstaterad skada, sjukdom eller funktionsnedsättning.

toria, och av försäkringsbolag, som hänvisar personer vars rehabiliteringsbehov beror på olycksfall eller yrkessjukdom till yrkesinriktad rehabilitering. Därtill köper både försäkringsbolag och arbetspensionsanstalterna olika utvärderingstjänster.

Arbets- och näringsförvaltningen skickar klienter till exempel på arbetspraktik, arbetslivsorientering, arbete med lönesubvention och arbetskraftspolitisk utbildning. Dessutom ansvarar arbets- och näringsförvaltningen för arbets- och näringsbyråernas yrkesinriktade rehabilitering för klienter med partiell arbetsförmåga.

Enligt socialvårdslagen och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda ansvarar kommunerna för ordnandet av dag- och arbetsverksamhet för personer med funktionsnedsättning. Därtill hänvisar kommunerna långtidsarbetslösa klienter eller unga bland annat till arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte.

Organisationer inom social sysselsättning har många olika former av samarbete med läroanstalter. I många organisationer för social sysselsättning kan man bland annat gå en del av grundskolan eller en yrkesinriktad utbildning i till exempel en verkstadsskola eller produktionsskola, eller lära sig ett yrke genom läroavtal. Dessutom finns det i organisationer för social sysselsättning ofta möjlighet till stödd läroavtalsutbildning samt inläring i arbete.

Brottspåföljdsverket köper i allmänhet samhällstjänster och handledande eller rehabiliterande arbete för fångar på öppna anstalter och fångar som snart släpps fria.

Kunder som köper produkter

Många aktörer i sektorn för social sysselsättning har förutom arbetsorienteringstjänster även produktiv verksamhet. Produkter som säljs kan vara antingen konkreta varor eller tjänster. Försäljningen av produkterna kan ske direkt eller som underleverans via ett annat företag. Typiska produkter som säljs är till exempel trä- och metallvaror samt städ- eller fastighetsskötselstjänster.

Arbetsgivare som sysselsätter användarklienter

Arbetsgivare som sysselsätter användarklienter är en central kundgrupp inom sektorn. Inom sektorn för social sysselsättning är ett av målen att hitta arbetsmöjligheter och arbetsplatser för klienterna på den öppna arbetsmarknaden och i kommunernas olika förvaltningsgrenar. Många övergår också genom läroavtalsutbildning till anställning i arbetsgivarens tjänst.

Med hjälp av tjänsterna inom arbetsträning stöds och främjas genom olika stödåtgärder klientens sysselsättning eller möjlighet att hålla kvar ett arbete på den öppna arbetsmarknaden. Karakteristiskt för processen är arbetstränarens stöd till både klienten som placerar sig i arbetslivet och arbetsgivaren. Målet är en stadigvarande eller långvarig anställning. En av de nyaste tillämpningarna inom stödtjänsterna för placering i arbetslivet är social- och hälsovårdsministeriets försök med arbetsbanker.

Servicestrukturer

Tjänster som stöder sysselsättning av personer i svag ställning på arbetsmarknaden och hjälper dem att hålla kvar sitt arbete produceras för användarklienterna i samarbete med ett mångprofessionellt nätverk. I nätverket ingår alla aktörer som beställer och producerar tjänster samt de aktörer inom offentliga, privata och tredje sektorn som stöder verksamheten.

Tjänster från många instanser

Sysselsättningstjänster produceras förutom av aktörer i offentliga sektorn även av många aktörer i tredje sektorn och av privatföretag. Till producenter av sysselsättningstjänster hör också rehabiliteringscenter, arbetskliniker och olika projekt som stöder sysselsättning. Tjänster som stöder sysselsättning genomförs bland annat i vanliga arbetsmiljöer, på olika rehabiliteringsanstalter, vid läroanstalter samt i enheter och projekt för social sysselsättning. Tjänster produceras allt oftare i samarbete med företag.

I sektorn för social sysselsättning kan man särskilja olika typer av verksamhetsenheter utgående från till exempel målen med verksamheten, lagstiftningen som ligger till grund för verksamheten, klientgrupperna, storleken, tjänsteutbudet och finansieringsstrukturen.

Multiservicecenter för sysselsättning

Ett center med olika typer av sysselsättningstjänster producerar ett stort utbud av sysselsättningstjänster vid flera olika verksamhetsställen, har betydande volym och täcker ofta ett område som geografiskt är större än en kommun. De sysselsättningstjänster som ett sådant multiservicecenter producerar kan vara bland annat tjänster som förbereder sysselsättning, främjar sysselsättning och stöder rehabilitering till arbete samt sysselsättning genom anställning och tjänster som hjälper klienterna att hålla sig kvar i arbetslivet. I ett multiservicecenter uppgår klientvolymen dagligen till minst 100–120 personer och användarklienter är alla klientgrupper, som till exempel personer med utvecklingsstörning, rehabiliteringsklienter inom mentalvården, långtidsarbetslösa och unga utan yrkesutbildning. Separata verksamhetsenheter i ett multiservicecenter för sysselsättning kan vara till exempel ett produktionsinriktat arbetscenter, ett socialt företag, en verkstad och en arbetsverksamhetsenhet.

Produktionsinriktat arbetscenter

Ett produktionsinriktat arbetscenter är en sysselsättningsenhet som erbjuder arbete med arbetsavtal (med eller utan lönesubvention) och andra handledande och rehabiliterande tjänster och ibland även arbetsverksamhet. Klientgrupperna utgörs främst av personer med funktionsnedsättning, långvarig sjukdom eller av annan orsak partiell arbetsförmåga. Den andel av personalen som utgörs av personer med sysselsättning genom anställning är stor i jämförelse med många andra sysselsättningsenheter. Inkomsterna från den produktiva verksamheten täcker en betydande del av finansieringen av verksamheten.

Verkstad

Verkstaden är en gemenskap där man med hjälp av arbete och tillhörande arbetsorientering och individuell träning stöder individens förmåga och beredskap att söka sig till en utbildning eller ett arbete och förbättrar vardagshanteringsförmågan. Verkstädernas deltagarklienter representerar många olika klientgrupper, som t.ex. unga som saknar yrkesutbildning eller arbetserfarenhet, vuxna med nedsatt arbets- eller funktionsförmåga, rehabiliteringsklienter inom mental- och missbrukarvården, långtidsarbetslösa och andra personer med partiell arbetsförmåga. Deltagarna är på verkstaden till exempel med lönesubvention, i arbetspraktik, i rehabilitering

genom Fpa eller i läroavtalsutbildning.¹⁹ Verkstadsverksamheten kan också genomföras vägglöst, i nära samarbete med arbetsgivarna. De vägglösa verkstäderna har inte en egen fysisk verkstads- och produktionsmiljö, utan deltagarna förs direkt till arbetsplatserna eller i arbetsgivarnas tjänst med stöd av arbetstränarna.

Enhet för arbetsverksamhet

Enheterna för arbetsverksamhet kan utgående från huvudsaklig klientgrupp indelas i enheter för arbetsverksamhet för personer med utvecklingsstörning, för rehabiliteringsklienter inom mentalvården och för övriga klientgrupper. Den mest betydande tjänsten enligt volym mätt är arbetsverksamhet i vårdförhållande för personer med funktionsnedsättning, långvarig sjukdom eller partiell arbetsförmåga. För arbetsverksamheten utbetalas flitpenning till deltagarna, vilken är skatte- och socialförsäkringsavgiftsfri upp till tolv euro.

Klubbhus för rehabiliteringsklienter inom mentalvården

Klubbhus för rehabiliteringsklienter inom mentalvården är en rehabiliterande gemenskap som utformas av rehabiliteringsklienterna och personalen tillsammans och grundar sig på medlemskap och jämlikhet mellan personal och medlemmar. Verksamhetens syfte är att erbjuda rehabiliteringsklienterna möjligheten att efter problem med den mentala hälsan åter integreras i samhället och arbetslivet med hjälp av program för övergångsarbetsplatser. Rehabiliteringsklienterna är medlemmar i klubbhuset och deltar jämbördigt i planeringen av verksamheten och beslutsfattandet. Medlemskapet i klubbhuset är frivilligt och för arbetet som utförs där betalas ingen ersättning. På övergångsarbetsplatserna utbetalas lön.

Socialt företag

Ett socialt företag enligt lagen om sociala företag (1351/2003) skiljer sig från övriga företag på så vis att minst 30 procent av de anställda arbetstagarna är personer med funktionsnedsättning eller sammanlagt minst 30 procent är personer med funktionsnedsättning och långtidsarbetslösa. Till sektorn för social sysselsättning hör sk. egentliga sociala företag. I målen för deras verksamhet ingår sysselsättning av personer som har en svag ställning på arbetsmarknaden och om detta finns en separat anteckning i registret över sociala företag som upprätthålls av arbets- och näringsministeriet.²⁰

Enhet för dagverksamhet

Enheterna för dagverksamhet kan indelas enligt huvudsaklig klientgrupp till exempel i enheter för personer med utvecklingsstörning eller rehabiliteringsklienter inom mentalvården. Enhetens volymmässigt mest betydande tjänst är dagverksamhet, för vilken deltagarna i allmänhet inte betalas flitpenning. Personer med stor funktionsnedsättning har enligt handikappservicelagen subjektiv rätt till dagverksamhet.

Arbetsbank

Det riksomfattande försöket med arbetsbanker är ett projekt i samarbete mellan social- och hälsovårdsministeriet och arbets- och näringsministeriet för utveckling av en ny verksamhetsmodell. Arbetsbankerna är sociala företag, vars uppgift är att i sin näringsverksamhet utveckla användningen på arbetsmarknaden för arbetsinsatser av personer i svag ställning på arbetsmarknaden. Den grundläggande tanken med arbetsbanker är att vidare placera (lönesubventionerad uthyrning av arbetskraft) arbetskraft i företagen och skaffa underleverantörsarbeten av företag och kommuner, vilka arbetstagarna kan utföra då det inte finns efterfrågan på uthyrning. Målet är att företaget som hyr en arbetstagare ska anställa denna i egen tjänst. Finansieringen av arbetsbankerna grundar

19 www.tyopajatiето.fi

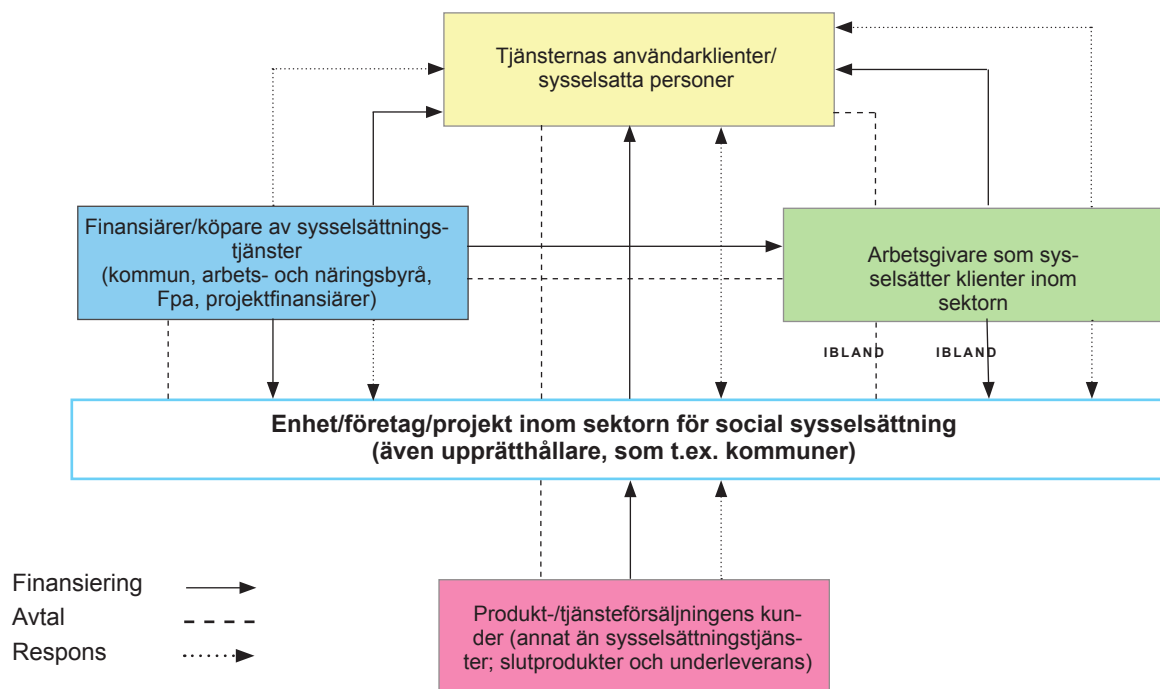
20 www.tem.fi

sig till största delen på intäkter från försäljning av tjänster och produkter. Det offentliga stödet är huvudsakligen en kompensation för den lägre produktivitet som arbetstagaren och handledningen av arbetstagaren medför.²¹

Därtill finns det aktörer som inte uppfyller kriterierna för övriga enheter inom social sysselsättning, men vars centrala uppgift eller verksamhetsidé är att yrkesmässigt och i större omfattning sysselsätta personer i svag ställning på arbetsmarknaden eller aktivt stöda sysselsättningen av dem. Sådana är till exempel kommunernas enheter för arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, separat fungerande tjänster för arbete med stöd och sysselsättningsfrämjande projekt samt enheter/företag som enbart erbjuder tjänster som ingår i handledande och rehabiliterande verksamhet.

Produktion och finansiering av tjänster

Finansieringen av enheter inom social sysselsättning kommer vanligen från många olika håll. Å ena sidan kommer finansiering från finansiärer av sysselsättningsverksamheten/köpare av tjänsterna, som t.ex. arbets- och näringsbyråerna, Fpa och kommunerna. Å andra sidan kommer en del av finansieringen från produktivt arbete och försäljning av egna produkter eller annat än sysselsättnings- eller arbetsorienteringsstjänster. En del av finansieringen kan även komma från arbetsgivare som sysselsätter klienterna. Vid olika enheter kan inkomster från olika aktörer ha väldigt varierande betydelse i helhetsfinansieringen. Enheterna inom sektorn har avtal med olika finansiärer, tjänsternas användarklienter, produkt- och serviceförsäljningens kunder och ibland också med arbetsgivare som sysselsätter klienterna.

Kunder och klienter inom sektorn för social sysselsättning samt finansiering, avtal och respons i anslutning till kundrelationer och klientskap.

Tjänsterna inom sektorn för social sysselsättning produceras med hjälp av många olika typer av arrangemang för finansiering och administration. Verksamheten kan till exempel utgöra en del av kommunens egen verksamhet eller tjänsteanskaffningen kan skötas enligt beställare-producent-modellen, antingen internt eller externt. Som tjänsteproducenter verkar ofta privata företag eller organisationer i tredje sektorn, vilka säljer tjänsterna till dem som behöver. Tjänster inom social sysselsättning köps och finansieras bl.a. av arbets- och näringsförvalt-

ningen, ungdomsenheten vid undervisnings- och kulturministeriet, kommunerna, Fpa, skolor och läroanstalter, arbetspensionsanstalter, olycksfalls- och trafikförsäkringsanstalter, Europeiska socialfonden (ESF) och RAY.

Den offentliga sektorns finansiering för stöd av sysselsättning kan allokeras som olika stödformer till arbetsgivaren, den tjänsteproducerande organisationen, eller till den person som sysselsätts. Främst kommunerna har också egen verksamhet till exempel i form av att upprätthålla enheter inom social sysselsättning och projektverksamhet. Ofta inriktas tjänster inom och stöd till sysselsättning till flera av de ovan nämnda aktörerna, antingen samtidigt eller under olika skeden av sysselsättningsprocessen. Målet är att de stödformer som riktas till olika aktörer och de olika tjänsterna ska struktureras till en enhetlig helhet som stöder individens sysselsättning. Detta lyckas emellertid inte alltid i verkligheten.

Kommunernas egna tjänster för social sysselsättning

Bland annat kommuner och sysselsättningstjänster i stora kommuner har skapat egen serviceproduktion. Tjänsterna finansieras med kommunens egen budget och genomförs i samarbete mellan förvaltningskommunerna. Exempel på kommunernas egen tjänsteproduktion är tjänster för arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, verksamhet i kommunala arbetscenter och sysselsättningstjänster som riktas till invandrare.

De sysselsättningstjänster som administreras av kommunerna kan ha en betydande roll i det allmänna sysselsättningsarbetet. Tjänsteproduktionen genomförs i allmänhet i kommunernas egna verksamhetsenheter eller genom att utnyttja kommunens övriga verksamhet. Kommunernas sysselsättningstjänster finansierar också klienternas sysselsättningsstigar ut på den öppna arbetsmarknaden och ingår avtal om köptjänster med tjänsteproducenter utanför kommunen. I många kommuner betalas till företagare sk. kommundillägg för sysselsättning av långtidsarbetslösa personer.

Beställare-producent-modellen

Beställare-producent-modellen är ett sätt att producera tjänster för aktörer inom den offentliga förvaltningen, som till exempel sysselsättningstjänster som riktar sig till personer i svag ställning på arbetsmarknaden. Då differentieras ansvaret för produktionen av tjänsterna (producent) och ansvaret för ordnandet av tjänsterna (beställare), vilket ofta grundar sig på lagstiftning. Beställare-producent-modellen kan indelas i sk. intern och extern beställare-producent-modell.

Beställare

De aktörer som beställer sysselsättningstjänster – antingen utgående från lagstadgat ansvar för ordnande eller uppfattningen om tjänstens nödvändighet – är bl.a. kommuner, arbets- och näringsförvaltningen och folkpensionsanstalten. Anskaffningarna grundar sig på lagstadgat ansvar för ordnande av tjänster eller på beställarens uppfattning om verksamhetens nödvändighet.

Producent

Producenten av sysselsättningstjänsterna genomför sysselsättningstjänsterna enligt avtal med beställaren och erhåller av beställaren ekonomisk ersättning för dessa. Som producenter kan fungera aktörer inom privata sektorn (inklusive tredje sektorn) eller offentliga sektorn.

Extern beställare-producent-modell

I den externa beställare-producent-modellen upphandlar den finansierande aktören inom offentlig förvaltning tjänsterna till marknadspris genom att efter konkurrensutsättning ingå upphandlingsavtal med de privata tjänsteproducenterna. Syftet med förfarandet är bland annat en bättre allokering av finansieringen, högre effektivitet och större fokus på klientens behov. Upphandlingarna regleras av lagen om offentliga upphandlingar (348/2007) och statsrådets förordning om offentlig upphandling (614/2007).

Intern beställare-producent-modell

Den interna beställare-producent-modellen kan även kallas avtalsstyrning, internt avtal eller resultatavtal. I intern beställare-producent-modell kan till exempel kommunens enhet eller affärsverk fungera som tjänsteproducent. Det handlar om en typ av partnerskap, dvs. produkterna är utsedda och prissatta, men upphandlingen konkurrensutsätts egentligen inte. Syftet med den interna beställare-producent-modellen är att effektivera verksamheten och möjliggöra jämförelse av produkternas priser.²²

I beställare-producent-modellen kan beställningen gälla preciserade tjänsteprodukter, varvid man i avtalet exakt avtalar vilka tjänsteprodukter man producerar, hur mycket och till vilket pris. Beställningen kan även göras i form av sk. ramavtal. Beställaren beställer då vissa tjänster för ett visst belopp och producenten kan själv bestämma hurdana tjänster man producerar för summan. I praktiken används ofta en mellanform av ovan nämnda alternativ, dvs. tjänsteproducenten förbinder sig i beställningen att reservera kapacitet för en viss mängd tjänster, men den slutliga mängden producerade tjänster preciseras först under avtalsperioden eller efter avslutad avtalsperiod.²³ Ett sådant här ramavtal kan vara en utmaning för tjänsteproducenten, eftersom det förbinder producenten att reservera produktion av en viss tjänst, men det finns ingen garanti för att de överenskomna mängderna beställs.

Projektfinansiering

Tjänster som stöder personer med svag ställning på arbetsmarknaden i att få arbete och hålla kvar arbetet genomförs fortfarande ofta även med projektfinansiering. Till exempel Penningautomatföreningen (RAY) och Europeiska socialfonden (ESF) finansierar årligen många projekt, som producerar tjänster inom social sysselsättning utan att de sändande instanserna behöver betala för dem. Med hjälp av projektfinansiering utvecklas många nya verksamhetsmodeller och verktyg, men ibland ersätts även sådana tjänster som borde ordnas som en del av den ordinarie verksamheten. De tjänster som produceras med projektfinansiering är väldigt viktiga och nyttiga för användarklienterna, men ibland förvrängs beställarnas och de beslutande aktörernas bild av tjänsternas nödvändighet och pris. Det är svårt att uppnå en långsiktig utveckling av kvaliteten på tjänster som borde vara varaktiga, då de genomförs som projekt. Det samma gäller även personalens kunnande, då arbetsavtalen gäller för viss tid.

---

22 Kallio et al. (2006)

23 Kallio et al. (2006)

Tjänster

Arbetet spelar en viktig roll i en människas liv. Med arbetets hjälp kan man få en utkomst och upprätthålla önskad levnadsstandard, men också tillgodose sociala behov. På arbetet är man en del av en arbetsgemenskap och människans ställning i samhället fastställs enligt arbetet. Dessutom kan människan vara aktiv, förverkliga sig själv och utveckla sina talanger i sitt arbete. Förutom det värde som arbetet har för människan själv, har det en stor nationalekonomisk betydelse i form av höjda skatteinkomster, förbättrad försörjningskvot och minskade socialkostnader. Inträde på arbetsmarknaden och att hålla sig kvar i arbetslivet förutsätter att det på arbetsmarknaden finns möjligheter till delaktighet, lediga arbetsplatser och lämpligt arbete och stöd. Personer i svag ställning på arbetsmarknaden ges stöd i form av många olika tjänster och åtgärder för att de ska hitta och hålla kvar ett arbete. I det här avsnittet presenteras de mest centrala av dessa åtgärder, tjänster och serviceprocesser.

Rehabiliterings- och sysselsättningsprocesser för klienter i sektorn för social sysselsättning kan struktureras till exempel enligt etappvis handledningsmodell och sysselsättningscentrerad handledningsmodell. I den etappvisa handledningsmodellen beskrivs processen som ett kontinuum från aktivering och ända fram till dess klienten håller sig kvar i arbete eller utbildning. I aktiverings- eller deltagandefasen söker man lämpliga tjänster och stödåtgärder för klienten och erbjuder till exempel den rådgivning som klienten behöver. Varje klients process är individuell och dess inlednings- och avslutningstidpunkt beror på klientens egen situation. I skedet för utveckling av vardagshanterings- och arbetslivsfärdigheter behövs en stor mängd individuellt stöd. I takt med att behovet av stöd minskar ökar förmågan till självständigt arbete. I varje skede av processen ingår olika åtgärder, som erbjuds av till exempel arbets- och näringsförvaltningen, Fpa eller kommunens socialväsande. Då klientens situation förbättras avancerar han eller hon till yrkesmässig utveckling och så småningom kan klienten övergå till arbete eller utbildning. Även efter detta kan klienten behöva stöd för att hålla sig kvar i arbetslivet eller utbildningen.

ARBETS- OCH FUNKTIONSFÖRMÅGAN FÖRBÄTTRAS

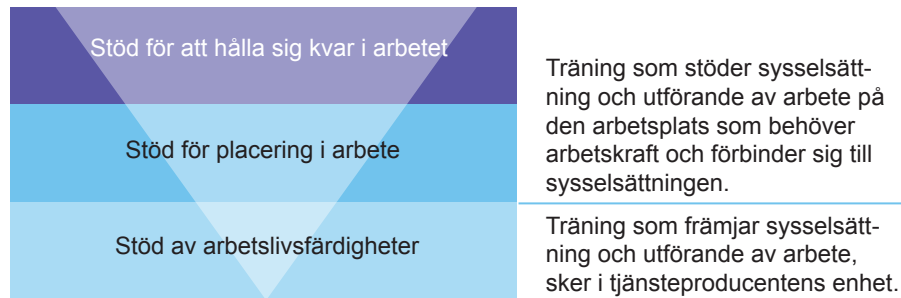

DELTAGANDE	UTVECKLING AV VARDAGSHANTERINGSOCH ARBETSLIVSFÄRDIGHET	YRKESMÄSSIG UTVECKLING	ÖVERGÅNG TILL ARBETE ELLER UTBILDNING	ATT HÅLLA SIG KVAR I ARBETE ELLER UTBILDNING
<ul style="list-style-type: none"> Handlednings- och rådgivningstjänster Rehabiliteringsundersökning Bedömning av arbetsförmåga Dagverksamhet Uppsökande ungdomsarbete 	<ul style="list-style-type: none"> Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte Arbetsträning inför arbete med stöd Startträning Arbetskraftsutbildning Handledande och rehabiliterande arbete för fångar vid öppen anstalt Rehabiliteringsåtgärder för invandrare 	<ul style="list-style-type: none"> Arbetsverksamhet Arbetspraktik Arbetslivsträning Arbetskraftsutbildning Läroavtal Läroavtal med stöd Handledande och rehabiliterande arbete för fångar vid öppen anstalt 	<ul style="list-style-type: none"> Sysselsättning genom anställning Arbetsverksamhet Arbetspraktik/arbetslivsträning Arbetsprövning Utbildningsprövning Arbetsträning Arbetsträning inför arbete med stöd Yrkesstarten Verkstadsskola Produktionsskola Läroavtal Läroavtal med stöd 	<ul style="list-style-type: none"> Sysselsättning genom anställning Arbetsträning Arbetsträning inför arbete med stöd Verkstadsskola Produktionsskola Läroavtal Läroavtal med stöd

Etappvis process med rehabilitering och sysselsättning av klienten

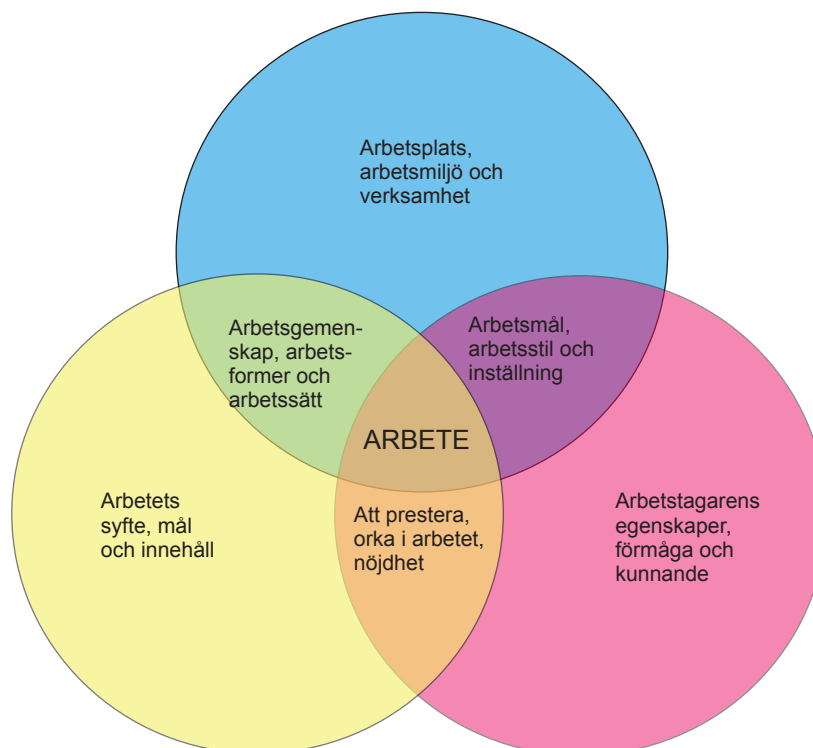
I den sysselsättningscentrerade handledningsprocessen söker man sysselsättningslösningar för att klienten ska hitta ett lämpligt arbete och hålla sig kvar i arbetet. Det avgörande är inte i första hand klientens personliga egenskaper, förmåga eller kunnande utan de handlingsmodeller och metoder, med hjälp av vilka man uppnår målet med sysselsättning och att hålla sig kvar i arbetet.

I processen lägger man fokus på att söka arbete enligt klientens önskemål om arbete, på samarbetet med arbetsgivare och smidighet i samarbetet i arbetsgemenskapen.

Stödets tyngdpunkt och tidsanvändning i den sysselsättningscentrerade handledningen

Vid sysselsättningscentrerad handledning ligger fokus i första hand på det önskade arbetet och det samarbetsnätverk som omger det. Att fungera i arbetet och uppnå ett smidigt samarbete ges övergripande, målinriktat och behovsorienterat stöd. I träningen och samarbetet förbinder man sig till sysselsättningen, vilket stöds genom att arbetet anpassas och klienten anpassar sig till de förväntningar som arbetet förutsätter. Man stöder möjligheten att hitta en plats på den öppna arbetsmarknaden i ett så tidigt skede som möjligt, och den handledning som klienten behöver för att hålla sig kvar i arbetet ges i den miljö där han eller hon har för avsikt att arbeta. Tyngdpunkten i handledningsprocessen är härvid stöd av placering i lönearbete och i att hålla sig kvar i arbetet, enligt individuellt behov och på det sätt som arbetet förutsätter.

De olika områdena i arbetsorienteringen för sysselsättning av klienten och rehabilitering till arbete.

De tjänster som produceras på fältet för social sysselsättning och av dess aktörer verkställs ofta av olika myndigheter. Trots att målgrupperna och villkoren för åtgärderna är noggrant fastställda i lagar och förordningar, finns det stora skillnader mellan olika tjänsteproducenter i hur åtgärderna i praktiken genomförs. Tjänsten är alltid något mera än den enskilda åtgärd som beskrivs i till exempel lagen om arbetskraftsservice. Tjänsten är

tjänsteproducentens uppfattning av de tillvägagångssätt och metoder, med vilka denna anser att man bäst främjar de mål som nämns i åtgärden och som förutsätts av verksamheten.

Tjänsterna har här indelats i tre delar enligt innehåll och mål. Det är inte möjligt att dra exakta gränser mellan de olika delarna, eftersom de är nära anknutna till varandra och kan innehålla delar som sammanfaller sinsemellan. Men det finns vissa skillnader i betoningen på mål och innehåll. Tjänster som förbereder för sysselsättning, tjänster som främjar sysselsättning, tjänster som stöder rehabilitering till arbete och sysselsättning genom anställning och stödtjänster för att hålla klienter kvar i arbetet skiljer sig från varandra bl.a. i följande punkter: är klienten arbetstagare eller mottagare av tjänst, är arbetstagaren i anställningsförhållande till tjänsteproducenten eller till arbetsgivaren, får klienten löneinkomst för arbetet eller förmåner i anslutning till deltagande i tjänsten och är anställningsförhållandet till sin karaktär långvarigt eller stadigvarande eller ingår det inbördes samarbetet i en tidsperiod som tjänsten förutsätter.

Tjänster som förbereder för sysselsättning

Tjänster som förbereder för sysselsättning är ett övergripande begrepp för klientkartläggningar, personlig handledning, karriärplanering, utvärdering av arbets- och funktionsförmåga och fastställande av klientens yrkesmässiga inriktning och arbetsmål. I tjänsterna kan man granska klientens sysselsättningsförutsättningar, klargöra sysselsättningsmöjligheterna och söka olika alternativa lösningar på arbetslösheten.

Tjänster som förbereder för sysselsättning är åtgärder som belyser sysselsättningsmöjligheter och ger ökad kännedom om klientens situation. Tjänsterna är ofta kortvariga och har inte drag av arbetsförhållande. Tjänsten i sig inkluderar inte ett sysselsättningsmål, trots att den information som tjänsten genererar, ökad kännedom eller en ny åtgärd, kan främja att sysselsättning uppnås i framtiden. Tjänster som förbereder för sysselsättning kan genom det man kommer fram till under observationer och utvärderingar leda klienten antingen tillfälligt eller permanent utanför arbetslivet, som t.ex. till sjukledighet eller pensionsutredning. Här följer exempel på tjänster som förbereder för sysselsättning:

Handlednings- och rådgivningstjänster

Inom handlednings- och rådgivningstjänster erbjuds information och stöd för kartläggning av klientens situation och därigenom en grund för de fortsatta planerna. Handlednings- och rådgivningstjänsterna genomförs både individuellt och i grupp och kan vara fristående tjänster eller en del av en tjänstehelhet.

Utvärderingstjänster

De inledande kartläggningarna och utvärderingarna av arbetsförmågan ger en grund till arbetsorientering och arbetsträning eller till planeringen av sysselsättningstjänster i allmänhet. Utvärderingstjänster kan genomföras som separata tjänster, innan tjänsteprocessen inleds eller ingå i en långvarigare tjänsteprocess. Så gott som alla aktörer inom social sysselsättning genomför på ett eller annat sätt kartläggning av klientens situation.

Rehabiliteringsbehovsutredning, rehabiliteringsundersökning

Innan den yrkesinriktade rehabiliteringen inleds kan man vid behov göra en rehabiliteringsbehovsutredning eller en rehabiliteringsundersökning. Rehabiliteringsundersökningar görs till exempel på rehabiliteringsanstalter, rehabiliteringsenheter vid centralsjukhus, handledningsenheter och arbetskliniker. Vid rehabiliteringsbehovsutredningen utvärderar läkare, socialarbetare eller psykolog och vid behov andra experter rehabiliteringsbehovet och utreder behovet av en mera omfattande rehabiliteringsundersökning. Rehabiliteringsbehovsutredningen tar högst tre dagar och görs på en rehabiliteringsanstalt. Rehabiliteringsundersökningen är en mångsidig medicinsk, social och psykologisk undersökning. Utgående från den utarbetas i samarbete med rehabiliteringskli-

enten och rehabiliteringsexperterna en plan för yrkesinriktad rehabilitering. Rehabiliteringsundersökningen tar enligt individuella behov högst tolv dagar uppdelat i 1–3 perioder.²⁴

Uppsökande ungdomsarbete, uppsökande arbetsparverksamhet

Avsikten med uppsökande arbetsparverksamhet eller uppsökande ungdomsarbete är att hjälpa ungdomar under 29 år som står utanför utbildning eller arbetsmarknad och behöver stöd för att nå behövliga tjänster eller löper risk att marginaliseras. Verksamheten med uppsökande arbetspar finansieras av undervisnings- och kulturministeriet.²⁵

Dagverksamhet

Dagverksamheten är en tjänst som grundar sig på individuella vård- och tjänsteplaner för personer med stor funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom. I tjänsten ingår bland annat stimulerande verksamhet och träning i färdigheter som behövs i vardagen. Dagverksamheten är snarare verksamhet som upprätthåller funktionsförmågan än målinriktat arbete som förbereder för sysselsättning. Till personer som deltar i dagverksamhet betalas i allmänhet inte flitpenning. Målgrupperna är bland annat personer med allvarlig utvecklingsstörning och rehabiliteringsklienter inom mentalvården. Personer med stor funktionsnedsättning har enligt handikappservicelagen subjektiv rätt till dagverksamhet. Dagverksamheten genomförs i allmänhet vid arbets- eller dagverksamhetsenheter, vilka kan vara verksamhetsställen vid multiservicecenter för sysselsättning.

Tjänster som främjar sysselsättning och tjänster som stöder rehabilitering till arbete

Tjänster som främjar sysselsättning och stöder rehabilitering till arbete är ett övergripande begrepp för tjänster och tjänsteprocesser inom sektorn för social sysselsättning, vilka inbegriper rehabilitering, träning, handledning, utbildning och åtgärder som främjar sysselsättning och inträde på den öppna arbetsmarknaden. Tjänsterna kan upprätthålla och utveckla arbets- och funktionsförmågan, ge träning och rehabilitering till arbete samt upprätthålla och utveckla det yrkesmässiga kunnandet. Alla tjänsterna har målet att främja sysselsättning och stödja rehabiliteringen till arbete. Tjänsterna kan vara (del)lösningar för klientens sysselsättning och verka för att placeringen i arbete ska lyckas. En del av tjänsterna erbjuder möjligheten att stödja klienten i att hålla sig kvar i arbetslivet även efter övergången till lönearbete.

Verksamhet som ger träning inför arbetslivet och rehabilitering till arbete innehåller bland annat socialtjänster, sysselsättningstjänster och tjänster inom yrkesinriktad rehabilitering, vilka genomförs inom fältet för social sysselsättning. Åtgärder och benämningar på tjänster är till exempel rehabiliterande arbetsverksamhet, arbetsverksamhet, öppen arbetsverksamhet, arbetspraktik, arbetslivsträning, arbetsprövning, arbetsträning, arbetsträning för rehabiliteringsklienter inom mentalvården, arbetsträning inför sysselsättning genom anställning, yrkesförberedande utbildning, yrkesutbildning, läroavtalsutbildning och arbetskraftspolitiska utbildningar. Därtill har olika aktörer sina egna tjänstprodukter och verksamhetskoncept.

I arbetslivsträning och rehabilitering till arbete utgörs de ekonomiska stöden till användarklienterna av grunddagpenning, inkomstrelaterad dagpenning, arbetsmarknadsstöd, rehabiliteringspenning, rehabiliteringspenning för unga och ersättning för uppehälle (under utbildning eller rehabilitering). Eventuellt stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen och lönesubvention medan tjänsterna pågår eller efter att de har avslutats betalas till arbetsgivaren.

24 www.kela.fi & www.mol.fi

25 www.okm.fi

a) Tjänster som upprätthåller arbets- och funktionsförmågan och förbättrar sysselsättningsförutsättningarna

Arbetspraktik

Arbetspraktik är en arbetsmarknadsåtgärd som ordnas av arbets- och näringsförvaltningen och genomförs på arbetsplatsen, som kan vara en statlig myndighet eller inrättning, kommun, samkommun, sammanslutning, stiftelse eller enskild näringsidkare. Arbetskraftsbyrån kan anvisa unga personer under 25 år som är berättigade till arbetsmarknadsstöd och som saknar yrkesutbildning arbetspraktik.²⁶

Arbetslivsträning

Arbetslivsträning är en arbetsmarknadsåtgärd som ordnas av arbets- och näringsförvaltningen och genomförs på arbetsplatsen, som kan vara en statlig myndighet eller inrättning, kommun, samkommun, sammanslutning, stiftelse eller enskild näringsidkare. Arbets- och näringsbyrån kan anvisa en person arbetslivsträning, om personen har fyllt 25 år eller har yrkesutbildning eller får grunddagpenning eller inkomstrelaterad dagpenning som arbetslöshetsförmån och själv samtycker till arbetslivsträning.²⁷

Arbetsprövning

Arbetsprövning är yrkesinriktad rehabilitering som genomförs på verkstad, arbetsplats eller arbetsklirik, där man genom praktiskt arbete strävar efter att klarlägga rehabiliteringsklientens arbets- och funktionsförmåga. Arbetsprövning kan genomföras till exempel efter en långvarig sjukdom eller i en situation där man befarar att arbetstagarens arbetsförmåga försvagas inom en snar framtid. Med hjälp av arbetsprövning klargörs personens lämplighet för ett visst arbete eller yrke och klarläggs lämpliga utbildnings- och arbetsalternativ. Den som deltar i arbetsprövningen är inte nödvändigtvis i anställningsförhållande hos den som ordnar arbetsprövningsplatsen eller arbets- och näringsbyrån. Arbetsprövningen är i allmänhet 1–3 månader, men högst sex månader på samma arbetsprövningsställe.²⁸

Utbildningsprövning

Utbildningsprövning är yrkesinriktad rehabilitering, där klienten kan bekanta sig med ett utbildningsområde och/eller en yrkesläroanstalt, till vilken han eller hon tänker söka. Under utbildningsprövningen klarläggs i samarbete med experter på yrkesläroanstalten vilka förutsättningar klienten har för branschen eller utbildningslinjen.²⁹

Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte

Enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001) ska kommunerna och arbets- och näringsbyråerna ordna verksamhet för att förbättra sysselsättningsmöjligheterna och livshanteringen för klienter som har varit arbetslösa under en lång tid och får arbetsmarknadsstöd eller utkomststöd. Ordandet av arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte grundar sig på en aktiveringsplan, som arbets- och näringsbyrån och kommunens socialvårdsmyndighet, till exempel en socialarbetare, utarbetar i samarbete med klienten. Den som deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte får antingen arbetsmarknadsstöd och ersättning för uppehälle eller utkomststöd och

26 lag om offentlig arbetskraftsservice 1295/2002, 8 kap 1 §

27 lag om offentlig arbetskraftsservice 1295/2002, 8 kap 1 §

28 www.mol.fi

29 www.mol.fi

sysselsättningspenning samt de resekostnader som deltagandet medför. Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte ordnas enligt individuellt behov som del- eller heltidsverksamhet 1–5 dagar per vecka i 3–24 månaders tid.³⁰

Arbetsverksamhet

Arbetsverksamhet är arbetsorienterad verksamhet som sker i vårdförhållande, där klienten inte är i anställningsförhållande och inte betalas lön. För arbetsverksamheten kan betalas en liten skattefri flitpenning. I tjänsten bör ingå planmässig och målinriktad förbättring av arbetsförmåga och social kompetens för att möjliggöra sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden. Personer som deltar i arbetsverksamhet är bland annat personer med utvecklingsstörning och rehabiliteringsklienter i mentalvården, och tjänsten grundar sig på bland annat handikappservicelagen och § 27 i socialvårdslagen.

Öppen arbetsverksamhet

Öppen arbetsverksamhet är arbetsverksamhet som sker i vårdförhållande och genomförs i vanliga arbetsgemenskaper (inte i sysselsättningsenheter).

Individuell träning

Individuell träning är verksamhet som stöder arbetsorientering, i vilken man sätter sig in i klientens livssituation på ett övergripande sätt och erbjuder multiprofessionellt stöd för att förbättra vardagshandlingen och funktionsförmågan. Som en separat metod inom individuell träning kan man dessutom använda gruppträning, där klienternas levnads-, arbetslivs- och interaktionsfärdigheter utvecklas med funktionella metoder i en kamratgrupp.

Startträning

Startträningen som sker på verkstäderna är branschövergripande verksamhet med låg tröskel för klienter som behöver ett starkt helhetsbetonat stöd för att klara upp sin livssituation och bygga upp framtidsplaner. Verksamheten är riktad till personer som har förlorat sin dygnsrytm eller har olika typer av beroenden, problem med den mentala hälsan, inlärningssvårigheter eller brister i vardagshandlingen. Många har problem på flera olika områden av livet och deras naturliga nätverk fungerar ofta bristfälligt. Klienten får med hjälp av metoderna inom individuell träning stöd i sin strävan efter att engagera sig i målinriktad verksamhet. Till startträningen anvisas man bland annat av kommunernas social- och hälsoväsande, uppsökande arbetsparverksamhet, olika vårdsamfund och av servicecenter för arbetskraften.³¹

Verkstadsskola

Verkstadsskolorna erbjuder ett praktiskt sätt att slutföra grundskolan och få avgångsbetyg eller yrkesexamen. I verkstadsskolan baserar sig studierna på görande och på att lära genom att göra. Undervisningen kan ske antingen helt eller delvis i verkstadens utrymme. Målet är alltid att få ett avgångsbetyg och en studieplats för fortsatta studier.³²

Yrkesstarten

Undervisningen och handledningen i yrkesstarten, som förbereder och tränar inför grundläggande yrkesutbildning, ger den studerande färdigheter för övergång till studier eller arbetsliv. Under utbildningen bekantar deltagarna sig med olika arbetsområden och yrkesutbildningar. Under studierna utvecklas också den studerandes

30 www.stm.fi

31 Starttivalmennus päähkinänkuoressa 2010

32 www.tyopajatieto.fi

vardagshantering. Yrkesstarten lämpar sig för unga som efter grundskolan inte har hittat en lämplig bransch och studieplats. I yrkesstarten får den unga konkret information och erfarenheter av olika yrken och studiemöjligheter.³³

Samhällstjänst

Samhällstjänst är ett allmänt straff som ingår i strafflagen. Straffet kan under vissa förutsättningar dömas ut i stället för högst åtta månader ovillkorligt fängelse. Samhällstjänsten består av allmännyttigt arbete som utförs enligt en tjänstgöringsplan. Brottspåföljdsmyndigheten anvisar tjänstgöringsstället och ingår avtal med detta. Tjänstgöringsstället kan ordnas av ett offentligt samfund (stat, kommun, kommunsamfund eller församling), förening eller annat samfund som inte eftersträvar vinst.³⁴

b) Tjänster som förbereder för arbetslivet och rehabiliterar till arbete

Arbetsorientering och arbetsträning som allmänna begrepp

Arbetsorientering och arbetsträning är övergripande begrepp för tjänster som stöder klienternas sysselsättning, placering i arbete, rehabilitering, återgång till arbete och förmåga att hålla sig kvar i arbetslivet. Dessa tjänster kan ha olika servicebeskrivningar, benämningar, innehåll och processmodeller. Det centrala i tjänsterna är 1) det individuella stöd och den handledning som klienten får, 2) att klienten engagerar sig i ett arbetslivsmål och 3) att arbete och verksamhet sker enligt det mål som man tillsammans har avtalat. Karakteristiskt för tjänsterna är arbetslivsträning med hjälp av arbetsverksamhet och inläring av arbetslivets spelregler. Verksamheten kan ske i sysselsättningsenheter eller på arbetsplatser på den öppna arbetsmarknaden. Arbetslivsträning och rehabilitering till arbete kan ske inom en tjänst och/eller under anställning, beroende av hurdana villkor för genomförandet beställaren av tjänsten har och hur tjänstproducenten i praktiken genomför tjänsterna.

I tjänsterna beaktas klientens individuella behov och färdigheter. Man svarar mot behoven med hjälp av olika tillvägagångssätt och med olika betoning på innehållsområdena i träningen. Tjänstens innehåll kan vara bland annat att förstärka vardagshantering och sörja för välbefinnandet, utveckla arbetstagar- och arbetsgemenskapsfärdigheterna, utveckla det yrkesmässiga kunnandet, lära sig sysselsättningsfärdigheter och sysselsättningstekniker och att fungera i både arbetsgivarsamarbete och anställningssituationer. Den som beställer tjänsten bestämmer tjänstens innehåll med stöd av möjliga lagar, förordningar, direktiv och etablerade verksamhetsmodeller.

Arbetsorientering

Arbetsorientering är främjande av individens arbetsförmåga med hjälp av målinriktat arbete som är planerat utgående från den handleddas individuella behov och färdigheter. I arbetsorienteringen erbjuder man stöd i inläring av arbete och arbetsfärdigheter, utveckling av arbetslivsfärdigheter och främjar sysselsättningen av klienten. Arbetstränarna är oftast experter inom sitt eget yrkesområde och har därutöver även handledningskunskande.

Med arbetsorientering avses arbetsbild, orienteringsarbete och yrkesmässigt kunnande enligt specialyrkesexamen i arbetsorientering (fi. työvalmennuksen erikoisammattitutkinto) som trädde i kraft den 1 januari 2012. I verksamheten betonas sysselsättning av klienten och rehabilitering till arbete samt åtgärder som stöder återgång till arbete och att hålla sig kvar i arbetslivet. Arbetsorientering är en verksamhet som av den som sköter uppgiften förutsätter kunskap, yrkesskicklighet och kompetens i arbetet och hur man agerar i arbetslivet och

33 www.tyopajatiето.fi

34 www.rikosseuraamus.fi

därtill förmåga att ge stöd vid olika övergångar. Till arbetsorientering hör också utveckling av verksamheten och förbättringar av resultat och praxis för att säkerställa kvaliteten.

Arbetsträning

Arbetsträning är ett allmänbegrepp för verksamhet genom vilken man stöder och främjar sysselsättning i anställningsförhållande av personer som har en svag ställning på arbetsmarknaden. I arbetsträningen stöder man placering i arbete och möjligheterna att hålla sig kvar i ett arbete i en vanlig arbetsgemenskap. För att göra sysselsättningströskeln lägre eller skapa möjligheter för klienten att hålla sig kvar i arbete beaktar man i träningen de stödformer till arbetsgivaren som tjänstesystemet möjliggör. Sådana stödformer kan vara till exempel lönesubvention, stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen och stöd för den som ger arbetsorientering eller arbetsträning under tiden för anställningsförhållandet eller åtgärden (som t.ex. arbetsprövning, arbetspraktik eller arbetslivsorientering).

Arbetsträning som tjänst från Fpa är en del av processen för yrkesinriktad rehabilitering, med vilken man stöder personer med partiell arbetsförmåga att fortsätta i arbetslivet, hitta en sysselsättning eller återgå till arbetslivet. I Fpa:s arbetsträning tränar man praktiskt arbete antingen på en arbetsplats, vid en arbetsklínik eller en annan av Fpa godkänd rehabiliteringsenhet. Man strävar efter att därigenom förbättra klientens övergripande förmåga att klara av ett arbete och anpassa sig till arbetslivet eller en ny arbetsplats. Målet är att klienten på så vis ska återgå direkt till arbete till exempel efter en lång frånvaro från arbetslivet eller att man ska hitta ett lämpligt utbildningsalternativ. Angående arbetsträningen och dess villkor ingås ett avtal med platsen för arbetsträning, träningsdeltagaren och Fpa. Arbetsträningen fortgår i allmänhet 2–6 månader enligt individuellt behov. Verksamhetsformerna, tjänsteinnehållet och arrangemangen beskrivs i standarden för servicelinjen för arbetsträning.

Arbetsträning för rehabiliteringsklienter inom mentalvården (Fpa)

Utgångspunkten vid arbetsträning för rehabiliteringsklienter inom mentalvården är rehabiliteringsklientens motivation och kraftresurser samt engagemang i de gemensamt uppställda målen för att komma ut i arbetslivet. Arbetsträning för rehabiliteringsklienter inom mentalvården anskaffas av Fpa och är öppen service som grundar sig på standarden för servicelinjen för arbetsträning för mentalvårdsklienter. Den genomförs vid privata arbetscenter och arbetsträningsstiftelser eller vid andra rehabiliteringsenheter (anstalter som genomför arbetsträning), som har egna arbetsavdelningar/verkstäder. Man fokuserar på arbete med handledning och stöd vid egna arbetsavdelningar och att genom träning individuellt och i grupp förbättra klientens livshanteringsfärdigheter. Arbetsträningen för rehabiliteringsklienter inom mentalvården omfattar i allmänhet högst 240 träningsdagar, dvs. ungefär ett år. Villkoren för att delta i den här tjänsten är mera flexibla än villkoren för att delta i arbetsträning. Den primära sjukdom som nedsätter arbetsförmågan och försvårar sysselsättningen för de klienter som utses att delta i denna tjänst är alltid psykisk.³⁵

Arbetsträning vid övriga serviceenheter (Arbets- och näringsförvaltningens köptjänst)

Arbets- och näringsbyrån kan som yrkesinriktad rehabilitering, för personer som har partiell arbetsförmåga och för att stöda placering i arbete av svårsysselsatta arbetssökande personer, anskaffa arbetsträning i andra serviceenheter för högst 60 träningsdagar. Som arbetsträning anskaffas speciellt tjänster av arbetstränare.³⁶ Arbets- och näringsbyråerna köper arbetsträning av multiservicecenter för sysselsättning och andra serviceproducenter med tillräckligt kunnande. Enligt begreppsindelningen i den här publikationen är det frågan om arbetsträning/arbets- tränares tjänster, som fyller kriterierna för arbetsträning inför arbete med stöd.

35 Fpa 2006

36 Arbetsministeriet 2004

Arbetsträning inför arbete med stöd

I arbetsträning inför arbete med stöd erbjuder arbetstränaren stöd, handledning och träning enligt klientens kraftresurser, för ett anställningsförhållande i en vanlig arbetsgemenskap. Arbetstränaren söker för klientens räkning eller i samarbete med honom eller henne en arbetsplats och sådana arbetsuppgifter på den öppna arbetsmarknaden som motsvarar klientens färdigheter. Träningprocessen indelas i planering, förberedelse och arbete med stöd. I samtliga skeden ingår arbetstränarens tjänster.³⁷ Målet med arbete med stöd är att genom att skraddarsy arbetet och anpassa aktiviteter och tillvägagångssätt hitta ett sådant arbete och en sådan befattningsbeskrivning, som så väl som möjligt lämpar sig för klienten som rehabiliteras eller tränas till arbete. Anpassningen till arbetsplatsen främjas vid behov genom handledning och stöd, vilket erbjuds förutom till den klient som har en arbetsplats som mål även till den arbetsgemenskap där klienten sysselsätts. Arbetsträning inför arbete med stöd kan vid behov till och med vara bestående stöd till en person med funktionsnedsättning eller partiell arbetsförmåga som är i anställningsförhållande på den öppna arbetsmarknaden.

Produktionsskola

En produktionsskola är ett alternativt sätt att utbilda sig, om arbetsbetonade studier känns som ett lämpligare alternativ än teoribetonade studier. I produktionsskolan motsvarar inlärningsmiljön en riktig arbetsmiljö och för verksamheten uppställs produktiva mål. Yrkesinriktad grundexamen avläggs genom specialundervisning, och studierna sker genom inläring i arbete och avancemang från praktik till teori. Oftast köper yrkesläroanstalten tjänsten av verkstaden och för undervisningen ansvarar en lärare i yrkesämnen som avlönas av yrkesläroanstalten. Utbildningen pågår i genomsnitt tre år. Efter avslutade studier får den studerande ett examensbevis.³⁸

Sysselsättning genom anställning och stödtjänster för att klienter ska hålla sig kvar i arbetslivet

Sysselsättning genom anställning i sektorn för social sysselsättning baseras på lagen om offentlig arbetskraftservice (1295/2002) och socialvårdslagen (710/1982 27 d §). I praktiken sker sysselsättning antingen långvarigt (tidigare skyddat arbete) eller för viss tid genom arbets- och näringsförvaltningens lönesubvention. Med lönesubvention sysselsätts personer direkt i ett vanligt anställningsförhållande, genom placering i sysselsättningsenhet och vidare placering i en vanlig arbetsplats.

För lönesubventionerat arbete betalas alltid lön enligt branschvist kollektivavtal. I vissa kollektivavtal nämns möjligheten att betala en lägre lön till en person med nedsatt arbetsförmåga. För sysselsättning genom anställning som baserar sig på socialvårdslagen kan lön betalas enligt branschvisa kollektivavtal eller jämkad lön baserad på kollektivavtal gällande arbetscenter och arbetscenter som har omändrats till sociala företag.

Sysselsättning genom anställning med vidareplacering

En person i svag ställning på arbetsmarknaden som sysselsätts genom anställning med vidareplacering arbetar fortfarande som placerad hos arbetsgivaren, men anställningsförhållandet har ingåtts mellan arbetstagaren och sysselsättningsenheten. Det kan vara frågan om sysselsättning som baserar sig på socialvårdslagen och/eller sysselsättning som sker med arbets- och näringsförvaltningens lönesubvention. De rehabiliterings- och övriga stödåtgärder för främjande av placering i arbete som avses i socialskyddslagen 27 d § 1 mom kan vara till exempel rehabiliterings- och träningsåtgärder i arbete med stöd, med vilkas hjälp personer med funktionsnedsättning kan få anställning och sysselsättning på del- eller heltid vid vanliga arbetsplatser. Alla ändamålsenliga

37 Puolanne et al 2000

38 www.tyopajatieto.fi

stödåtgärder och verksamhetsformer kan användas. Åtgärderna ska vid behov underlätta övergången från invalidpension till arbetslivet.

Läroavtal

Med läroavtal avses yrkesutbildning som grundar sig på anställningsförhållande, vilken kompletteras med teoriundervisning på läroanstalt. I läroavtalsutbildningen ingår en personlig studieplan, i vilken den studerandes tidigare arbetserfarenhet och utbildning kan beaktas. Med läroavtal kan man studera till samma grundexamina, yrkesexamina och specialyrkesexamina som i läroanstaltsutbildning. Den studerande får under tiden för inläring i arbete lön enligt kollektivavtal och under tiden för teoriundervisning lön eller studiesociala förmåner. Arbetsgivaren får utbildningsersättning. För läroavtalsutbildning för arbetslösa kan arbets- och näringsförvaltningen dessutom bevilja arbetsgivaren lönesubvention.³⁹

Läroavtal med stöd

Läroavtal med stöd är ett läroavtal där den studerande erbjuds individuell arbetsträning eller läroavtalsträning som stöd. Avsikten med stödet är att främja den studerandes vardagshantering och kartlägga hans eller hennes inlärningsberedskap. Även arbetsgivaren kan erbjudas stöd. Man arbetar för att stärka den studerandes arbets- och inlärningsfärdigheter med olika stödåtgärder. Den studerande kan lära sig arbetsuppgifterna i sin egen takt. Läroavtal med stöd lämpar sig för personer för vilka vanligt läroavtal är för krävande, som till exempel elever med särskilda behov, invandrare, långtidsarbetslösa och personer med invalidpension.⁴⁰

Övergångsarbete

I klubbhusens övergångsarbete kan rehabiliteringsklienter inom mentalvården som vill ha arbete eller komma in i arbetslivet delta som en del av klubbhusens verksamhet. Övergångsarbetet är tidsbegränsat – högst sex månader långt – avlönat arbete på den öppna arbetsmarknaden, med stöd av arbetstränaren. Efter avslutad övergångsarbetsperiod blir platsen ledig för nästa övergångsarbetstagare. Som fortsättning på övergångsarbetet kan klubbhusen skaffa en arbetstränare som söker sådana arbetsgivare på den öppna arbetsmarknaden som är beredda på en långvarigare sysselsättning.

Sysselsättning med stöd av arbetstränare

Med stöd av arbetstränaren söker man ett arbete på den öppna arbetsmarknaden som motsvarar sysselsättnings- eller rehabiliteringsklientens kunnande och önskemål. Det centrala är att ta fram alternativa sysselsättningslösningar och att hitta arbetstagare och arbetsamfund som förbinder sig till sysselsättningen. Efter ingånget anställningsavtal fortsätter arbetstränaren att ge stöd enligt behov, om nödvändigt även utan tidsbegränsning.

Övriga stödåtgärder för personer i svag ställning på arbetsmarknaden

Arbetskraftsutbildning

Uppgiften för arbetskraftsutbildning eller arbetskraftspolitisk vuxenutbildning är att utveckla och upprätthålla yrkeskunnandet. Arbetskraftsutbildningen är i första hand avsedd för personer som har fyllt 20 år och är arbetslösa eller hotas av arbetslöshet. Förutom utbildning som stöder den yrkesmässiga utvecklingen erbjuds i den handledande arbetskraftsträningen till exempel utbildning i att söka arbete eller till utbildning eller en utbildning inom ett visst yrkesområde. Genom utbildningen kan man också förbättra kunskaperna i datateknik

39 www.oppisopimus.net

40 www.tyopajatiето.fi

och språk och främja integreringen av invandrare. Arbets- och näringsförvaltningen anskaffar utbildning bland annat från vuxenutbildningscenter, högskolor och övriga producenter av utbildningstjänster. Till en arbetssökande som deltar i utbildningen betalas under utbildningsperioden den arbetslöshetsförmån (inkomstrelaterad dagpenning, grunddagpenning eller arbetsmarknadsstöd) som klienten är berättigad till i egenskap av arbetslös, och därtill ersättning för uppehälle.⁴¹

Yrkesinriktad rehabilitering

Yrkesinriktad rehabilitering är avsedd för en person som arbetar eller övergår till arbetslivet, och vars arbetsförmåga redan har försvagats eller som inom de närmaste åren hotas av arbetsoförmåga. Yrkesinriktad rehabilitering kan syfta till att förbättra arbetsförmågan, då målet är att orka bättre i arbetslivet, övergå till arbetslivet trots partiell arbetsförmåga eller återgå till arbete efter en lång frånvaro från arbetslivet.⁴²

Yrkesinriktad rehabilitering är verksamhet som grundar sig på lagstiftning. Tjänsterna omfattar många olika åtgärder, som t.ex. utvärderingsundersökning, arbets- och utbildningsprövning, arbetspraktik, arbetslivsträning, arbete med lönesubvention, arbetsträning och arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Den instans som betalar för yrkesinriktad rehabilitering kan vara Fpa, arbets- och näringsförvaltningen, arbetspensionsanstalten eller ett försäkringsbolag, beroende av orsakerna till rehabiliteringen och personens livssituation. Fpa betalar tjänsterna för personer med stor funktionsnedsättning och kort arbetshistoria, arbets- och näringsbyrån betalar för tjänster till arbets- och näringsförvaltningens klienter med partiell arbetsförmåga, arbetspensionsanstalten betalar för tjänster till rehabiliteringsklienter med stabil arbetshistoria och försäkringsbolagen för rehabiliteringstjänster på grund av olycksfall eller yrkessjukdom.

---

41 www.mol.fi

42 www.kela.fi

Källor

- Ilmonen Kari, Kerminen Päivi & Lindberg Erja (2011) Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2011:4.
- Kallio Olavi, Martikainen Juha-Pekka, Meklin Pentti, Rajala Tuija & Tammi Jari (2006) Kaupungit tilaajina ja tuottajina. Tampereen yliopisto, kunnallisia tutkimuksia. <http://www.tampere.fi/tiedostot/5ehaCZnmh/kaupungittilaajinajatuottajina.pdf>.
- Kela (2006): Kelan laitospuotoisen kuntoutuksen standardi. Työkokeilun, työhönvalmennuksen ja mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennuksen standardit. Versio 13 / 18.8.2006. Voimassa 1.3.2007 lukien.
- Kerminen Päivi (2010) Välityömarkkinoiden kehittämissstrategia 13042010 Hki, esitys Välityömarkkinat-kehittämissohjelman (ESR) työkokous 12.–13.4.2010.
- Kujanpää Jarmo (2010) Sosiaaliset kriteerit ja niiden käyttömahdollisuudet julkisissa hankinnoissa. Tilannekatsaus 19.2.2010. VATES-säätiö.
- Laki julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002).
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001).
- Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003).
- Lehto Markku (2011) Kaikki mukaan! Osatyökykyiset työmarkkinoilla. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali, ja terveysministeriön selvityksiä 2011:5.
- Pirttimaa Raija (2003) Tuetun työllistymisen alkuvaiheet ja kehittyminen Suomessa. Helsingin yliopisto. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/opett/vk/pirttimaa/tuetunty.pdf>.
- Puolanne Mervi & Sariola Leena (2000) Laatu tuetussa työllistymisessä. Palvelustandardi. VATES-säätiö.
- Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007, Edita Prima Oy, Helsinki 2007.
- Sosiaalihuoltolaki (710/1982).
- Starttivalmennus pähkinänkuoressa (2010) Valtakunnallisen työpajayhdistyksen Starttivalmennusverkoston muokkaama kuvaus starttivalmennuksesta. Julkaisematon materiaali.
- Tuloverolaki 1535/1992.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2011) Pitkäaikaistyöttömyyden hoitamisesta työvoimavarojen turvaamiseen. Rakennetyöttömyyttä koskevat kehittämisslinjaukset. TEM raportteja 13/2011.
- Työministeriö (2004) Työministeriön ohje ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluja saavan ja vajaakuntoisen henkilöasiakkaan tukemiseen liittyvistä toimenpiteistä ja etuuksista. Ohje O/1/2004 TM, 13.1.2004.
- Valtioneuvoston kanslia (2011) Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma 22.6.2011.
- Veijalainen Mika toim. (2004) Mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennuksen laatustandardi. VATES-säätiö.
- Vuorela Mika (2010) Esipuhe teoksessa Kairi Tea, Nummelin Tua & Teittinen Antti (2010) Työtoiminnan käytäntö ja kokemus. Kehitysvammaliiton selvityksiä 6.
- Ylipaavalniemi Pasi (2005) Erityistyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville. Työllistämispalveluiden tilastollinen katsaus. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:27. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1083234.33
- Kansaneläkelaitoksen verkkosivut <http://www.kela.fi>

Kehitysvammahuollon tietopankki <http://www.kvhtietopankki.fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut <http://www.okm.fi>

Oppisopimusopas <http://www.oppisopimus.net>

Rikosseuraamuslaitoksen verkkosivut <http://www.rikosseuraamus.fi>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön verkkosivut <http://www.stm.fi>

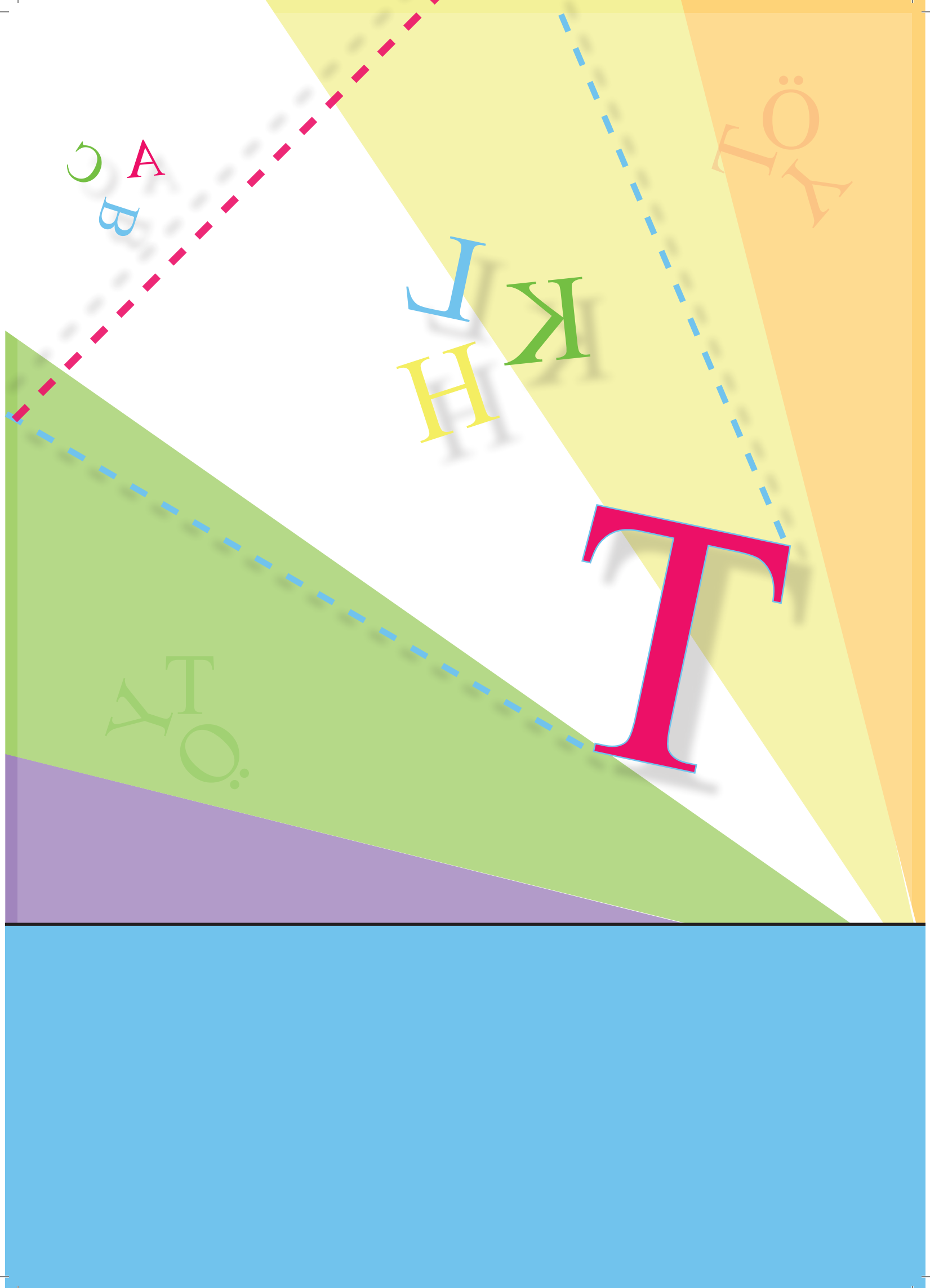
Suomen Yhteiskunnallisten Yrittäjien yhdistyksen verkkosivut <http://syy.fi>

Työ- ja elinkeinoministeriön verkkosivut <http://www.tem.fi>, <http://www.mol.fi>

Työpankkikokeilun verkkosivut <http://www.tyopankkikokeilu.fi>

Valtakunnallisen työpajayhdistyksen Työpajatieto-sivusto <http://www.tyopajatieto.fi>

A
B
C

H
K
L

O
Y

T

T
O
Y